

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

Facultatea de Teologie Romano-Catolică

Regalitatea lui Cristos și regalitatea Bisericii

Coordonator științific:
Pr. lect. dr. Emil MORARU

Student:
Tarciziu GRĂDINARU

București

2017

Aviz final,

.....
(conducător științific)

DECLARAȚIE

Subsemnatul/Subsemnata _____
candidat la examenul de disertație la **Facultatea de Teologie Romano-Catolică** în
domeniul **Teologie**, programul de studii: **Asistența socială a Bisericii**, declar pe proprie
răspundere că lucrarea de față este rezultatul muncii mele, pe baza cercetărilor mele și pe
baza informațiilor obținute din surse care au fost citate și indicate, conform normelor etice, în
note și bibliografie. Declar că nu am folosit în mod tacit sau ilegal munca altora și că nicio
parte din teză nu încalcă drepturile de proprietate intelectuală a altcuiva, persoană fizică
sau juridică. Declar că lucrarea nu a mai fost prezentată sub această formă vreunei alte
instituții de învățământ superior în vederea obținerii unui grad sau titlu științific ori
didactic.

Semnătura,

Data

.....

RÉSUMÉ

Nom : Tarciziu GRĂDINARU

Titre : *La Royauté du Christ et la royauté de l'Eglise*

Modérateur : Pr. lect. dr. Emil MORARU

L'Eglise, experte en humanité, prête une attention spéciale aux signes du temps et aux conditions sociales dont vivent les hommes d'aujourd'hui. Dans sa doctrine sociale, l'Eglise a toujours regardé vers ce que Dieu nous a révélé dans la Sainte Ecriture.

Ce étude intitulé « *La Royauté du Christ et la royauté de l'Eglise* » va essayer, d'une part, présenter la richesse du sens et du contenu offerte par les sources bibliques de l'Ancient et du Nouveau Testament à ceux qui cherchent lumière et compréhension en ce camp de recherche, et d'autre part, les chapitres de ce document vont refléter l'attention sensible de l'Eglise aux défis et aux conditions sociales dans lesquelles l'homme contemporain vit et édifie sa vie de foi.

Le mélode utilisé à l'élaboration de cet étude est celui de la doctrine sociale de l'Eglise. Fondés sur la foi et la raison, sur les données de la révélation divine et des sciences bibliques, nous allons voir qu'est-ce que c'est la royauté pour le peuple élu, ensuite nous allons étudier la royauté du Christ. On va continuer notre étude en approfondissant cette royauté dans la mission de l'Eglise et la manière dont elle se rapporte à la société.

Ainsi, dans le premier chapitre on va aborder l'apparition de l'institution de la royauté dans la vie du peuple juif, la relation spéciale entre le roi d'Israël et Yahvé, la fonction sociale du roi et le rapport souverain – divinité chez d'autres peuples. Ensuite nous allons voir si l'Ancient Testament est pour ou contre la monarchie. Le chapitre se termine avec une évaluation de la monarchie vétérotestamentaire.

L'image de Jésus-roi domine le deuxième chapitre. On va voir qu'est-ce que c'est la royauté du Christ, quelle est la royauté du Sauveur, quels sont ses fondements et les domaines dans lesquels elle s'exerce. Bien sûr l'étude s'arrête aussi à un aspect actuel. Pour cela, nous allons constater si la royauté, dont Jésus parle avant sa passion, peut être encore retrouvée aujourd'hui ou si elle est déjà périmée.

RÉSUMÉ

Voilà pourquoi le troisième chapitre parlera de la royauté du Christ qui continue dans l'Eglise qu'il a instituée. En parlant de l'Eglise à la lumière de la royauté, on va mettre en évidence son rapport avec le Royaume et les implications sociales de son enseignement sur le service comme don de soi et amour dans la vérité. Cette étude se termine avec l'analyse de la royauté des membres de l'Eglise et leur façon d'exercer leur fonction royale.

De nos jours, au nom d'une liberté sans conditions, l'autorité est vue comme un obstacle sur le chemin de la réalisation plénière de la personne. L'autorité ressemble à une réalité périmée, le dernier bastion face à une démocratie uniformisante. Malheureusement, cette mentalité a des échos aussi dans l'Eglise. C'est pourquoi j'ai considéré nécessaire à découvrir la vraie dimension de l'autorité comme service par amour, à la lumière du modèle biblique du Christ, le Roi des juifs. En vertu de leur baptême, les chrétiens participent à la royauté du Christ. Dans son Eglise existe une hiérarchie et une multitude de services, tous imprégnés par le service royal du Christ. Donc sa royauté ne s'est pas épuisée sur la croix, mais elle parcourt les siècles en tous les chrétiens et qui comprennent leur vie comme un service dans la vérité et dans l'amour.

La doctrine sociale de l'Eglise s'inspire à cette dimension de la royauté de Jésus présente dans la vocation des baptisés et elle invite tous les hommes de bienveillance à pratiquer la justice et la vérité tant dans la vie personnelle que dans la vie publique, sociale et politique.

CUPRINS

Sigle și abrevieri	4
1. Cărți biblice.....	4
2. Alte abrevieri.....	5
Introducere	6
CAPITOLUL I: Regalitatea în Vechiul Testament.....	9
Introducere	9
1. Contextul istoric	9
1.1. Regalitatea în Orientul Apropiat	9
1.2. Apariția monarhiei în cadrul poporului lui Israel.....	11
2. Regele israelit.....	14
2.1. Îndatoririle regelui.....	14
2.2. Exercițarea puterii regale.....	16
2.3. Transmiterea regalității.....	18
2.4. Relația regelui cu Iahve în Israel.....	18
3. Vechiul Testament: pro sau contra monarhiei?.....	21
4. Mesianismul regal	24
5. Evaluarea monarhiei israelite.....	26
Concluzie.....	27
CAPITOLUL II: Regalitatea socială a lui Isus Cristos	29
Introducere	29
1. Ce se înțelege prin regalitatea lui Isus.....	30
2. Fundamentele regalității lui Cristos	31
2.1. Cristos este Rege prin natura sa divină	31
2.2. Cristos este Rege prin natura sa umană.....	32
2.3. Cristos este Rege prin pătimirea sa	33
2.4. Cristos este rege prin învierea sa.....	35
3. Domeniul regalității lui Cristos.....	35
4. Tripla putere a regalității lui Cristos	36
4.1. Puterea legislativă.....	37
4.2. Puterea juridică.....	38
4.3. Puterea executivă.....	39
4.3.1. În ordinea supranaturală	39
4.3.2. În ordine temporală.....	40
4.3.3. Intervenția secundară	41
5. Natura acestei regalități.....	41
5.1. Regalitatea spirituală	41
5.2. Regalitatea ține și de ordinea temporală.....	44
Concluzie.....	45

CUPRINS

CAPITOLUL III: Regalitatea Bisericii	46
Introducere	46
1. Evoluția regalității lui Cristos de-a lungul istoriei Bisericii	46
2. Împărăția lui Dumnezeu și Biserica	48
3. Iubirea: legea cea nouă a împărăției lui Dumnezeu	53
4. Funcția regală a Bisericii.....	56
5. Regalitatea laicilor	58
Concluzie.....	63
 Concluzie	 64
 Bibliografie	 66
1. Documente magisteriale.....	66
2. Cărți și articole	66

SIGLE ȘI ABREVIERI

1. Cărți biblice

<i>Gen</i>	Cartea Genezei
<i>Ex</i>	Cartea Exodului
<i>Lev</i>	Cartea Leviticului
<i>Num</i>	Cartea Numerilor
<i>Dt</i>	Cartea Deuteronomului
<i>Ios</i>	Cartea lui Iosue
<i>Jud</i>	Cartea Judecătorilor
<i>1Sam</i>	Cartea întâi a lui Samuel
<i>2Sam</i>	Cartea a doua a lui Samuel
<i>1Rg</i>	Cartea întâi a regilor
<i>2Rg</i>	Cartea a doua a regilor
<i>1Cr</i>	Cartea întâi a cronicilor
<i>Ps</i>	Cartea Psalmilor
<i>Prov</i>	Cartea Proverbelor
<i>Is</i>	Cartea profetului Isaia
<i>Ier</i>	Cartea profetului Ieremia
<i>Lam</i>	Cartea Lamentațiunilor
<i>Ez</i>	Cartea profetului Ezechiel
<i>Os</i>	Cartea profetului Osea
<i>Am</i>	Cartea profetului Amos
<i>Dan</i>	Cartea profetului Daniel
<i>Esd</i>	Cartea lui Esdra
<i>Est</i>	Cartea Esterei
<i>Neh</i>	Cartea lui Nehemia
<i>Mt</i>	Evangelhia după sfântul Matei
<i>Mc</i>	Evangelhia după sfântul Marcu
<i>Lc</i>	Evangelhia după sfântul Luca
<i>In</i>	Evangelhia după sfântul Ioan
<i>Fap</i>	Faptele Apostolilor
<i>1Cor</i>	Scrisoarea întâi a sfântului apostol Paul către Corinteni
<i>Fil</i>	Scrisoarea sfântului apostol Paul către Filipeni
<i>Col</i>	Scrisoarea sfântului apostol Paul către Coloseni
<i>Ef</i>	Scrisoarea sfântului apostol Paul către Efeseni
<i>Evr</i>	Scrisoarea către Evrei
<i>1Pt</i>	Scrisoarea întâi a sfântului apostol Petru
<i>1In</i>	Scrisoarea întâi a sfântului apostol Ioan
<i>Ap</i>	Apocalipsul sfântului apostol Ioan

2. Alte abrevieri

a.	articulus
cap.	capitolul.
<i>CBC</i>	Catehismul Bisericii Catolice.
cf.	vezi.
<i>CL</i>	Pp. Ioan Paul al II-lea, Exortăția apostolică <i>Christifideles laici</i> (30 decembrie 1988), Presa Bună, Iași 2002.
EARCB	Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice București.
ed.	editor / editori
etc.	etcaetera.
î.C.	înainte de Cristos.
<i>LG</i>	Conciliul al II-lea din Vatican, Constituția dogmatică despre Biserică <i>Lumen gentium</i> (21 noiembrie 1964), EARCB, București 2000.
nr.	numărul / numerele.
p.	pagina.
pp.	paginile.
Pp.	Papa.
q.	quaestio.

INTRODUCERE

Biserica, maestră în umanitate, prezintă o atenție empatică la semnele timpului și la condițiile sociale în care trăiesc oamenii de azi. Suferințele lor sunt și suferințele ei, bucuriile lor sunt și bucuriile ei. Această atenție conjugată ca un autentic *auditus temporis* se reflectă și în învățătura socială cu care a însoțit credincioșii catolici și nu numai în travaliul istoric nu lipsit de conflicte și speranțe pe care l-au străbătut în trecerea la modernitate și apoi la postmodernitate. Această învățătură socială s-a inspirat mereu din principiul *auditus fidei*, aprofundând și studiind revelația Dumnezeuului Unic și Întreit prezentă în Sfintele Scripturi ale Vechiului și Noului Testament și care a fost transmisă de-a lungul secolelor de Sfânta Tradiție. De cealaltă parte, însă, Biserica, atentă la condițiile sociale, a dezvoltat un particular *auditus temporis* din matern atașament față de destinatarii evangheliei vieții pe care o proclamă. Pe plan social, așadar, Biserica din fidelitate față de Text este atentă la *context*, din respect față de Scripturi are o sensibilitate aparte față de condițiile sociale în care trăiesc fiii lui Dumnezeu.

Această dublă orientare se va reflecta și în lucrarea noastră intitulată: *Regalitatea lui Cristos și regalitatea Bisericii*. Pe de o parte, vom prezenta bogăția de sens și de conținut pe care izvoarele biblice ale Vechiului și Noului Testament o oferă celor care caută lumină și înțelegere în acest câmp de cercetare. Pe de altă parte, capitolele lucrării vor reflecta atenția sensibilă la provocările și la condițiile sociale în care trăiește omul contemporan și în care acesta își clădește viața de credință.

„Tu ești regele iudeilor?” Această întrebare adresată de Pilat lui Isus este principala acuză pe care iudeii și reprezentanții Imperiului roman la Ierusalim o aduc lui Isus în procesul de condamnare la moarte. La o primă vedere pare a fi justificată, deoarece Isus însuși a vorbit despre împărăția sa, despre împărăția Tatălui său și, în cele din urmă se proclamă rege. În contextul în care Pilat pune această întrebare s-ar putea ridica mai multe

INTRODUCERE

nedumeriri: este cu adevărat rege acest Isus? Ce implicații sociale ar avea regalitatea lui Isus? Intră această regalitate în competiție cu guvernele acestui pământ?

Poporul israelit era în așteptarea unui rege care să îl elibereze de sub stăpânirea tuturor asupritorilor, care să instaureze împărăția lui Dumnezeu pe pământ, care să facă din acest popor primul între toate popoarele. Această imagine despre Mesia s-a îndepărtat foarte mult de ceea ce Dumnezeu spusese cu privire la acest rege, un rege mesianic, un rege care va fi unsul său, slujitorul său. În prezenta lucrare am dori să reflectăm asupra regalității lui Cristos, o regalitate cu totul specială, o regalitate ce nu este din această lume și, în același timp, o regalitate ce a fost transmisă Bisericii, asumând, pe plan social, exigența carității față de cei săraci și a dreptății în aplicarea legilor.

Metoda folosită în elaborarea acestui studiu este cea a doctrinei sociale a Bisericii. Fundamentați pe credință și rațiune, pe datele revelației divine și ale științei biblice, vom vedea ce însemna această regalitate pentru poporul ales, apoi vom analiza regalitatea lui Isus. Următorul pas făcut în cercetarea noastră este aprofundarea acestei regalități în misiunea Bisericii și în modul în care aceasta se raportează la societate. De cealaltă parte, structura acestui elaborat va oglindi triplul nivel al doctrinei sociale a Bisericii fondat pe izvoarele doctrinei teologice-morale: cel fondativ – al motivațiilor, cel directiv – al normelor de conviețuire socială, și cel deliberativ – al conștiințelor chemate să creeze punți de interpretare și aplicare între normele obiectiv- generale și situațiile sociale concrete în care trăiește omul contemporan.

Astfel, în primul capitol vom studia cum a apărut instituția regalității în cadrul poporului israelit, relația specială care exista între regele lui Israel și Iahve, funcția socială pe care o avea regele, și raportul suveran-divinitate de la alte popoare. Apoi, se va vedea dacă Vechiul Testament este pro sau contra monarhiei. Capitolul se încheie cu evaluarea monarhiei veterotestamentare.

Figura lui Isus rege domină cel de-al doilea capitol. Se va vedea ce anume se înțelege prin regalitatea lui Cristos, ce fel de regalitate are Mântuitorul, pe ce anume se fundamentează această regalitate, domeniile în care își exercită regalitatea. Bineînțeles că acest studiu dorește să se oprească asupra unui aspect actual. De aceea, vom urmări dacă această regalitate despre care vorbește Isus înainte de pătimirea sa, mai poate fi întâlnită și

INTRODUCERE

astăzi, sau a rămas doar în trecut. De aceea, în capitolul al treilea se va trata despre regalitatea lui Isus care se prelungește în Biserica instituită de el. Vorbind despre Biserică în lumina regalității, vom evidenția care e raportul ei cu împărăția lui Dumnezeu și implicațiile sociale pe care le are învățătura ei despre slujire ca dăruire și iubire în adevăr. Lucrarea de față se încheie cu analiza regalității celor care fac parte din Biserică și a modului în care aceștia își exercită funcția regală.

În zilele noastre, în numele unei libertăți necondiționate, autoritatea este privită ca un obstacol în calea deplinei realizări a persoanei. Autoritatea pare o realitate expirată, ultimul bastion în fața unei democrații uniformizate. Din păcate, această mentalitate produce ecouri și în interiorul Bisericii. De aceea, am considerat necesar a descoperi adevărata dimensiune a autorității ca slujire din iubire, în lumina modelului biblic al lui Cristos, Regele iudeilor. În virtutea Botezului, creștinii participă la regalitatea lui Cristos. În Biserica pe care el a întemeiat-o există o ierarhie și o multitudine de slujiri, toate fiind impregnate de slujirea regală a lui Cristos. Așadar, regalitatea sa nu s-a epuizat pe cruce, ci străbate secolele în toți aceia care poartă numele și își înțeleg viața ca slujire în adevăr și iubire.

Doctrina socială a Bisericii se inspiră din această dimensiunea a regalității lui Isus prezentă în chemarea celor botezați și invită pe toți oamenii de bunăvoință să practice dreptatea și adevărul atât în viața particulară cât și în cea publică, socială și politică.

Respingem din start pretenția de a face o expunere exhaustivă a temei regalității lui Isus și a implicațiilor nu doar teologice ci și în plan practic-social a acesteia. Este un subiect ce depășește limitele inerente ale acestei lucrări, de aceea se cuvine această justă apreciere asupra studiului de față.

Regalitatea în Vechiul Testament

Introducere

Poporul evreu este poporul ales de Dumnezeu pentru a se împlini în el planul mântuitor. Istoria acestui popor este marcată de legătura cu totul specială pe care evreii au avut-o cu Dumnezeu. De aceea, atunci când vorbim despre instituția regalității în cadrul poporului evreu trebuie să se știe că regalitatea avea un înțeles cu totul special, diferit față de celelalte popoare. În acest capitol se va analiza monarhia din Israel și modul în care aceasta a influențat istoria, viața acestui popor și chiar modul de a considera regalitatea.

1. Contextul istoric

1.1. Regalitatea în Orientul Apropiat

Regalitatea a fost o realitate prezentă în toate culturile Antichității, ca o întruchipare a autorității supreme în stat. De obicei, regii erau aleși pe viață și aveau titlul de succesiune. Ascultarea de voința zeilor, practicarea virtuții, exercitarea dreptății etc., erau datorii care intrau în sarcina suveranilor. Printre suverani citați nominal în Vechiul Testament îi putem menționa pe Nimrod din Babilon (*Gen 10,9-10*); Chedorlaomer, regele Elamului (*Gen 14,1-5*), împăratul Atarxerxe (*Esd 7,12*), Nabucodonosor (*Dan 2,37*). În timpul lui Abraham, majoritatea regilor domneau doar asupra unei singure cetăți (*Gen 14,2; 18,20*). Câteva secole mai târziu, în cartea lui Iosua avem menționați 31 de regi cananeeni învinși de Israel (*Ios 12,7-24*)¹.

¹ Cf. Henri CAZELLES, „Royaute”, în *Dictionnaire de la Bible-Supplement*, X, Letouzey & Ané, Paris 1969, p. 1066.

CAP. I: REGALITATEA ÎN VECHIUL TESTAMENT

În monarhiile din vechiul Orient Apropiat se întâlneau trei tipuri de regate. Din primul grup fac parte micii regi din orașele palestiniene care, în cele mai multe cazuri, erau de origine străină și domneau peste populația din orașul stat fiind susținut de familiile bogate. Regii mesopotamieni și egipteni, în perioada biblică reprezintă al doilea tip, a căror regalitate era considerată ca fiind de ordin politic și care era conferită într-un mod divin de către zei. A treia clasă a regalității este întâlnită la regii popoarelor din Transiordania, și se găsește și la evrei. Aici, regalitatea are la bază funcția de conducător al armatei proprii². În general în cadrul popoarelor din Orientul Apropiat antic, funcțiile regelui erau două: aceea de a fi conducătorul armatei și funcția legislativă. La acestea i se putea adăuga și aceea de cult care îi era rezervată, în anumite cazuri, doar regelui. Dar nu se poate situa funcția culturală a regelui pe același plan cu aceea de conducător al armatei și cu cea legislativă; ea este baza și originea puterii cu care regele guverna. Funcția culturală a regelui reprezintă poziția sa între zei și oameni, pentru că puterea regală este o putere divină. Puterea regală este fundamentul unei societăți organizate pentru că nu se concepea nici o altă formă de societate politic organizată fără monarhie. Regele era statul și acțiunile sale erau acțiunile statului. Ordinea în societate vine prin intermediul războiului care protejează statul de atacurile dușmanilor externi, și a legii, care menține stabilitatea internă. Regele este izvorul legii³.

Se considera că regii erau superumani. Cananeii vasali se adresau suveranului lor egiptean cu cuvintele „domnul meu”, „lumina mea”, „lumina pământului” etc. Faraonul egiptean era considerat ca o manifestare pe pământ al zeilor Horus, Seth și Osiris. Egiptenii credeau că regele era copilul zeilor în natura sa, pentru că era născut de zeul Ra⁴. Astfel, regele era legiuitorul absolut peste teritoriul său, domnind din voință divină. El nu doar judeca dar era și o adevărată sursă de dreptate fiind considerat ca o întruchipare a dreptății. Asemenea zeului Osiris, faraonul era dătător de viață, susținătorul fertilității, și un

² Cf. S. SZIKSZAI, „King, Kingship”, în *The Interpreter's Dictionary of the Bible*, II, Abingdon Press, Nashville 1962, p. 11.

³ Cf. John Lawrence MCKENZIE, „Re, Regalită”, în *Dizionario Biblico*, Cittadella Editrice, Assisi 1978, pp. 793-794.

⁴ Cf. S. SZIKSZAI, „King, Kingship”, p. 11.

distribuitor al numeroaselor binecuvântări. Regii egipteni, ființe divine, erau adorați atât în timpul vieții cât și după ce mureau⁵.

Pentru sumerieni regele era o ființă umană mai mare decât ceilalți oameni, dar încă un om, fiind considerat un locțiitor al zeului și nu un zeu, el era doar un servitor al zeilor. Astfel, regele sumerian spre deosebire de faraon nu era adorat fiind considerat doar un intermediar între zei și popor.

În Canaan, documentele ugaritice indică faptul că regii din trecutul legendar, asemenea lui Keret, erau considerați semize⁶. Regele era fiu al zeilor și funcția sa principală era aceea de a asigura pacea și ordinea. Cu toate că nu fusese zeu avea un statut divin deoarece el putea să se afle atât în sfera divină cât și în cea umană. În întreaga sa activitate era însoțit de forța divină. Succesiunea la tron se pare că era în mod dinastic. Regele avea puterea de a transfera supușii de la o condiție socială la alta. Suveranul se îngrijea de cei slabi, de cei asupriți și de văduve. El era asemenea judecătorului suprem pentru că avea putere juridică absolută⁷.

1.2. Apariția monarhiei în cadrul poporului lui Israel

În timpurile străvechi, israeliții din țara promisă erau sub guvernarea unui conducător tribal sau a căpeteniilor de clanuri. Doar ocazional apar lideri carismatici care organizează un număr de triburi într-o unitate militară pentru a-i salva pe israeliții aflați în pericol. Aceștia au fost numiți judecători. În perioada dinaintea monarhiei, în Israel, nu exista o organizare politică, administrativă sau militară care să mobilizeze întreg poporul lui Israel. Singura unitate a poporului era dată de credința lor. Ei au făcut o alianță cu Iahve și l-au recunoscut pe el ca regele lor (cf. *Dt* 33,5). Desigur, această regalitate a lui Dumnezeu însemna, înainte de toate, o recunoaștere religioasă a lui Dumnezeu ca și stăpân, iar acest lucru putea să creeze pericolul apariției unei anarhii (cf. *Jud* 21,25).

⁵ Cf. Helmuth PEHLKE, „Re, Regalită”, în *Grande enciclopedia illustrata della Bibbia*, III, Piemme, Torino 1997, p. 185.

⁶ Cf. S. SZIKSZAI, „King, Kingship”, p. 15.

⁷ Cf. Helmuth PEHLKE, „Re, Regalită”, p. 185.

Prima încercare de a forma un regat în Israel este atribuită lui Ghedeon căruia i se acordă domnia peste poporul lui Israel de către grupul de războinici după atacul împotriva madianiților (cf. *Jud* 8,22). Ghedeon refuză această propunere recunoscându-l pe Dumnezeu ca singurul rege al lui Israel (cf. *Jud* 8,23). Dificultatea interpretării acestui refuz din partea lui Ghedeon este evidentă deoarece, după moartea lui Ghedeon, Abimelec, fiul său, cere să fie numit rege al Sihemului ca pe un drept de moștenire (cf. *Jud* 9,1-3). Astfel, refuzul puterii regale de către Ghedeon apare ca fiind enigmatic, și avem câteva încercări care doresc să înlăture contradicția. Soluțiile pentru această enigmă sunt: a) să se neghe istoricitatea refuzului regalității din partea lui Ghedeon; b) să se interpreteze cuvintele sale ca un refuz diplomatic al semnelor externe de regalitate și o acceptare tacită a puterii regale, sau c) să se înțeleagă aceasta drept un jurământ al lui Ghedeon, promițând astfel să păstreze și să mențină continuitatea teocrației pe timpul domniei sale⁸.

Dar se pare că acest eveniment ar fi fost redactat când, deja după mult timp Israelul era condus de un rege, iar refuzul lui Ghedeon și susținerea regalității lui Dumnezeu peste poporul evreu reprezenta o critică indirectă la sistemul monarhic existent. Cu siguranță este scoasă în evidență o atitudine de repulsie față de monarhie care era prezentă printre triburile israelite odată cu apariția ei. Din această povestire despre Ghedeon se poate observa faptul că evreii știau foarte bine ce înseamnă o monarhie și acest lucru se datora prezenței acestei forme de conducere și la alte popoare vecine care de cele mai multe ori aveau numeroase obligații față de respectiva formă de conducere⁹.

În orice caz, regalitatea lui Ghedeon și a fiului său Abimelec, erau limitate ca importanță și scop. Regalitatea tribală a lui Ghedeon și regalitatea peste un oraș a lui Abimelec, erau zadarnice încercări de stabilire a unui regat în Israel.

Instituirea regalității în Israel a fost cauzată de așezarea treptată a poporului nomad și de intrarea israeliților în contact cu alte culturi. Din această cauză s-au produs anumite schimbări în cadrul poporului evreu: dispariția clanurilor și a triburilor și s-a ajuns la nevoia formării unei mai mari coeziuni politice. În orice caz, impulsul final, și probabil cel mai decisiv a venit din partea situației politice care de acum devenise disperată. Pe timpul

⁸ Cf. S. SZIKSZAI, „King, Kingship”, p. 12.

⁹ Cf. Martin NOTH, *Storia d'Israele*, Paidea Editrice, Brescia 1975, p. 204.

lui Samuel, israeliții erau sub jugul asupritor al filistenilor (cf. *ISam* 13,19-21): unele teritorii israelite au fost luate de către filistenii, au suferit numeroase atacuri violente provocate de amoniții din Transiordania (cf. *ISam* 11,1-2) și incursiunile de luptă ale nomazilor cum ar fi de exemplu cele ale amaleciților (cf. *ISam* 14,48). Prin urmare, introducerea monarhiei era o necesitate istorică¹⁰.

Profetul Samuel era în vârstă și atunci a hotărât să-i pună pe fiii săi, Ioil și Abia, judecători peste Israel. Fiii lui Samuel au făcut multe nelegiuiri și poporul nu mai suporta acest lucru. Atunci poporul l-a rugat pe Samuel să numească un rege care să-i conducă și să-i judece așa cum aveau popoarele vecine (cf. *ISam* 8,5). Domnul i-a spus lui Samuel să asculte de popor și să le pună un rege, recunoscând în această cerere lepădarea poporului nu de Samuel, ci de Dumnezeu. Samuel spune poporului ce îndatoriri trebuie să aibă toți israeliții față de rege, dar aceștia nici nu vor să asculte cerând cu insistență un rege (cf. *ISam* 8,7-22)¹¹.

În cele din urmă Samuel consacră noua instituție, conferind ungerea lui Saul (cf. *ISam* 9,16; 10,1) și prezidă întronizarea regelui (cf. *ISam* 10,20-24; 11,12-15). Totuși, monarhia se încadrează într-un cadru mult mai amplu, în care acordul alianței fixează pentru totdeauna trăsăturile fundamentale: Saul este, asemenea judecătorilor, un cap carismatic condus de Iahve (cf. *ISam* 10,6). Saul este succedat de David care și el la rândul său este un cap carismatic. Oricum, o dată cu David, monarhia face un pas înainte: regatul se organizează politic după modelul statelor vecine și noutatea cea mai mare constă în faptul că profeția lui Natan face din dinastia davidică o instituție permanentă a poporului lui Dumnezeu, fiind depozitara promisiunilor divine¹².

Așa-numita sursă anti monarhică a cărților lui Samuel nu recunoaște necesitatea istorică a instituirii regalității (cf. *ISam* 7,13-14) și definește dorința poporului de avea un rege ca o apostazie și refuz al regalității lui Dumnezeu (cf. *ISam* 8,7)¹³.

¹⁰ Cf. S. SZIKSZAI, „King, Kingship”, p. 12.

¹¹ Cf. Joseph FLAVIUS, *Antichități Iudaice*, I, Hasefer, București 1999, pp. 303-305.

¹² Cf. Pierre GRELOT, „Re”, în *Dizionario di Teologia Biblica*, Casale Monferrato 1976, p. 1034.

¹³ Cf. S. SZIKSZAI, „King, Kingship”, p. 12.

2. Regele israelit

2.1. Îndatoririle regelui

Regele avea trei îndatoriri: conducătorul armatei țării, judecător și la început chiar și preot.

a) Conducătorul armatei. Regele era primul conducător al armatei națiunii, și datoria lui era ca să conducă armata în toate bătăliile (*ISam* 8,20). Astfel, regii au condus armata împotriva amaleciților (*ISam* 15,4-5), împotriva sirienilor (*IRg* 22,29-36), împotriva moabiților (*2Rg* 3,6-12).

b) Judecător. Printre datoriile regelui în vechiul Orient Apropiat era și aceea de a susține justiția, de a apăra drepturile văduvelor și săracilor etc. Astfel regii celor două regate aveau datoria de a judeca ocazional cazurile disputate și pentru a corecta nedreptatea (*2Sam* 12,1-6; 14,4-7; 13,2; *IRg* 3,16-28)¹⁴.

Funcția judecătorească a regelui (*ISam* 8,9-22) indicată de Samuel, este un drept al regelui, este o exigență, o obligație a regelui sau modul de a acționa al regelui. Prin urmare, regele avea datoria de a împărți dreptatea (*ISam* 8,5; *2Sam* 8,15). Regele reprezenta curtea supremă dar rezolva și procesele acelor care apelau la el (*2Sam* 12,1-6; 14,4-11; *IRg* 3,9.16-28; *2Rg* 8,3). Absalon își justifica revolta afirmând că David nu și-a îndeplinit funcția sa de judecător al poporului (*2Sam* 15,4). Chiar exista și o sală de judecată în palatul construit de Solomon, ceea ce denotă că această funcție era una importantă pentru regele lui Israel (*IRg* 7,7). Acțiunea de judecată era una din atribuțiile regelui pe care trebuia să o îndeplinească cât mai bine (*Is* 9,6; *Ps* 72,1-2). Înainte de formarea monarhiei judecata era făcută de către judecători, aceștia fiind instituiți de Moise (*Ex* 18,13-26). În realitate acești judecători erau bătrânii clanurilor, ai tribului sau ai orașului. Chiar și preoții exercitau o funcție judecătorească¹⁵.

¹⁴ Cf. S. SZIKSZAI, „King, Kingship”, pp. 12-13.

¹⁵ Cf. John Lawrence MCKENZIE, „Giudizio”, în *Dizionario Biblico*, Cittadella Editrice, Assisi 1978, pp. 441-442.

Trebuie subliniat faptul că regele lui Israel era un judecător și nu un legislator. În general persoana care trebuia să decidă modul în care se aplica legea era judecătorul. Izvorul legilor israelite era tradiția¹⁶.

Cu adevărat regele lui Israel este un împărțitor al dreptății. Astfel, dreptatea trebuie să fie una dintre marile calități ale regelui deoarece el este un administrator al dreptății. Tronul său e consolidat pe dreptate (*Prov* 16,12; 25,5). Un rege bun iubește dreptatea (*Ps* 45,8), în timp ce un rege rău, ca de exemplu Ioachim, și-a construit casa fără dreptate (*Ier* 22,13). „Fă dreptate”, acest îndemn are o forță impresionantă când este adresat regelui (*Ier* 22,15), deoarece se referă la modul în care el administrează dreptatea. Dreptatea este un dar care se găsește la marii regi ai lui Israel: David (*2Sam* 8,15; *IRg* 3,6) și Solomon (*IRg* 10,9). Dar mai ales dreptatea trebuie să fie o calitate a regelui ideal sau mesianic (*Ps* 72,1-3; *Is* 9,6; 11,4; 16,5; *Ier* 23,5; 33,15; *Ez* 45,9). Accentul care este pus asupra acestei calități a regelui mesianic scoate în evidență fără nici un dubiu, lipsa frecventă și evidentă a dreptății la cei care conduceau poporul evreu în ultima perioadă a monarhiei din regatul lui Iuda¹⁷.

c) Funcții culturale. În Israel regele nu aparține, ca în celelalte civilizații, sferei divine. Regele rămâne supus, la fel ca ceilalți evrei, exigențelor alianței și legii, astfel, profeții cu diferite ocazii nu uită să le aducă aminte acest lucru (cf. *ISam* 13,8-15; 15,10-30; *2Sam* 12,1-2; *IRg* 11,31-39; 21,17-24). Oricum el e o persoană sacră datorită ungerii (*ISam* 24,11; 26,9). Cu începere de la David statutul regelui în raport cu Dumnezeu este precizat: Dumnezeu face din el fiul său adoptiv (*2Sam* 7,14; *Ps* 2,7; 89,27), depozitar al puterilor sale și capul tuturor regilor de pe pământ (*Ps* 89,28; cf. 2,8-12; 18,44). Dacă sunt fideli, Dumnezeu le promite regilor protecția sa. Cu victoriile împotriva dușmanilor externi trebuie să asigure prosperitatea poporului său (cf. *Ps* 20,21) și în interior trebuia să domnească dreptatea (*Ps* 45,4-8; 72,1-7.12; *Prov* 16,12; 25,4; 29,4.14). În orice caz, îndatoririle sale fundamentale au în vedere alianța și legea. Pe lângă acestea, în calitate de cap al poporului lui Dumnezeu el exercită ocazional și funcții culturale (*2Sam* 6,17; *IRg*

¹⁶ Cf. John Lawrence MCKENZIE, „Legge”, în *Dizionario Biblico*, Cittadella Editrice, Assisi 1978, pp. 540-541.

¹⁷ Cf. John Lawrence MCKENZIE, „Giusto, Giustizia, Giustificazione”, în *Dizionario Biblico*, Cittadella Editrice, Assisi 1978, p. 450.

8,14.62) care demonstrează faptul că se poate vorbi de o anumită preoție a regelui (*Ps* 110,4)¹⁸.

Prin urmare, în timpul monarhiei, regele exercita câteva funcții sacerdotale, asemenea regilor popoarelor vecine: oferea sacrificii, de la Saul (*ISam* 13,9) și David (*2Sam* 6,13.17; 24,22-25) până la Ahaz (*2Rg* 16,13), binecuvânta poporul (*2Sam* 1,18; *IRg* 8,14). Apare chiar și titlul de preot în psalmul 110,4, în comparație cu marele preot Melchisedec. De fapt, în ciuda acestei aluzii la preoția regală a Canaanului, el este mai mult un șef al preoților decât un membru al acestei caste. Astfel, regele avea un rol în organizarea preoților care își aveau sediul central la Ierusalim. Dar o dată cu distrugerea templului și prăbușirea monarhiei (587 î.C.), ia sfârșit și conducerea de către rege a preoțimii și i se acordă acesteia o autoritate mai mare asupra poporului¹⁹.

Demn de notat este faptul că nici profeții și nici cărțile istorice preexilice nu protestează împotriva implicării regelui în actele cultuale. Se poate totuși observa că participarea regilor la actele religioase este limitată și doar pentru cazuri speciale, cum este transportul arcei, consacrarea unui altar sau a unui sanctuar²⁰.

2.2. *Exercitarea puterii regale*

Limitele puterii regale erau definite de către legile regatului. Pentru exercitarea puterii sale, regele avea nevoie de funcționari care îl ajutau să asigure venitul, să pună în aplicare legile și să implementeze diferite proiecte.

a) Legea pentru regi. Bătrânii au făcut o convenție cu noul rege (*2Sam* 5,3; *2Rg* 11,17). Drepturile și îndatoririle regelui erau citite și depozitate în sanctuarul principal (*ISam* 10,25), cel mai probabil în timpul ceremoniei de consacrare. Regele nu făcea excepție de la legile civile antice și de la obiceiuri. Lui Ahab i-a displicut, dar a acceptat, dreptul ca Nabot să-și păstreze dreptul la moștenire (*IRg* 21,4). Regii și-au dobândit proprietățile prin plată de la supușii lor, cum a făcut David care a cumpărat de la Aravana

¹⁸ Cf. Pierre GRELOT, „Re”, p. 1034.

¹⁹ Cf. Augustin GEORGE, „Sacerdozio”, în *Dizionario di Teologia Biblica*, Marietti, Casale Monferrato 1976, p.1115.

²⁰ Cf. Rinaldo FABRIS, *Introduzione generale alla Bibbia*, Elle Di Ci, Torino 1994, p. 212.

pământ și boi (2Sam 24,24). Fără îndoială, regii au dreptul de a folosi și de a lua proprietatea unui conspirator (2Sam 16,4) sau a unei persoane „care blestema pe Dumnezeu și pe rege” (IRg 21,10).

Regele nu era stăpân absolut pe viața supușilor. David nu avea puterea să o ia pe soția lui Urie, Batșeba, și să îlucidă pe acesta în public, dar a apelat la un complot (2Sam 11). Nabot a fost omorât în urma unei proceduri legale, dar acuzarea a fost falsă și complotată din ordin regal (IRg 21,8-14), chiar dacă Izabela a încercat să dovedească în aparență legalitatea. Critica severă adusă regilor de către profeți scoate în evidență faptul că regele era supus legilor. Natan l-a mustrat sever pe David (2Sam 12,1-15) și Ilie pe Ahab (IRg 21,17-24) pentru neascultarea față de lege. Legea deuteronomică despre regat (Dt 17,14-20), prin care regele trebuie să fie supus legii, nu era o invenție, dar o dezvoltare a unei practici răspândite.

b) Demnitarii regali (funcționarii). Erau membrii din anturajul regal care au „văzut fața regelui” (Est 1,14). Garda regelui compusă din mercenari străini, era o trupă constantă a regelui în timpul expedițiilor militare (2Sam 15,18), și care a jucat un rol important în încoronarea lui Solomon (IRg 1,38) și a lui Ioaș (2Rg 11,4). Comandantul gărzii de corp a regelui (2Sam 8,18) și comandantul armatei aparțineau curții regale (ISam 14,50; 2Sam 8,16). Mai era un magistrat a cărui datorie era de „crainic” la curte (2Sam 8,16; IRg 4,3), un secretar (2Sam 8,17; 2Rg 18,18) și un administrator, șef „peste funcționarii” celor 12 districte administrative (IRg 4,5). De asemenea, mai era un om care avea în grijă palatul (IRg 4,6), care era un fel de majordom al familiei regale (IRg 18,3; 2Rg 18,18). Unul dintre funcționari se ocupa cu strângerea dărilor (2Sam 20,24; IRg 4,6), mai era un cancelar (2Sam 15,12) și un responsabil cu garderoba (2Rg 22,14). Erau, de asemenea, și unii funcționari secunzi (ICr 27,25-31). Evident curtea israelită, asemenea curții din Persia, avea și un paharnic (Neh 1,11).

Alături de acești funcționari seculari din curtea regală mai făceau parte și preoții (2Sam 8,17; 20,25; IRg 4,4) și profeții. De exemplu, Natan care stătea la curtea lui David (2Sam 7,2; 12,25) și Gad, tot un profet care stătea la curtea lui David (ISam 22,5; 2Sam 24,10-25)²¹.

²¹ Cf. S. SZIKSZAI, „King, Kingship”, p. 13.

Prin urmare, regele avea o întreagă echipă care-l ajuta atât în conducerea regatului cât și la activitățile care aveau loc în palatul regal.

2.3. Transmiterea regalității

La început nu erau definite prevederi clare pentru transmiterea puterii regale. Regele israelit în primă fază, și-a păstrat unele din aspectele carismatice ale oficiului de judecător, și în mod normal acesta depindea de desemnarea divină a celui ce urma să fie rege. În timpul domniei lui Saul, două principii de succesiune la tron, principiul ereditar (*1Sam* 20,31) și principiul carismatic (*1Sam* 11,6; 16,13-14; 20,12-16), par a fi în opoziție. În momentul în care Saul a murit, cele două principii au intrat în conflict. Astfel, Iuda l-a acceptat pe David ca rege (*2Sam* 2,4), dar triburile din nord și din Transiordania erau sub domnia fiului lui Saul (*2Sam* 2,8-10).

Chiar dacă acest caracter ereditar al regalității era recunoscut, dreptul primului născut nu era stabilit în vechiul Orient Apropiat. Un astfel de caz este cel al lui Abimelec care revendică tronul lui Ghedeon (*Jud* 9,2). Un alt caz este cel al luptei pentru tronul lui David, dintre Solomon și Adonia (*IRg* 1-2), unde dreptul primului născut și dreptul tatălui de a numi succesorul intră în opoziție. Cu siguranță legea primului născut nu poate fi stabilă. Faptul că numele mamelor regilor lui Iuda erau amintite (*IRg* 14,21; 15,2.10; 22,42) arată faptul că descendența maternă a urmașilor regelui joacă un rol important în succesiunea la tronul davidic²².

2.4. Relația regelui cu Iahve în Israel

Problema divinității regelui în Israel trebuie văzută în contextul monoteismului israelit și dispersarea regatului printre națiunile din Orientul Apropiat. Cu toate că structura monarhică a Israelului era în anumite privințe influențată de „ideologia regelui” a popoarelor vecine, conceptul teistic al împărăției lui Dumnezeu era și a rămas o doctrină de

²² Cf. S. SZIKSZAI, „King, Kingship”, p. 12.

bază a religiei lui Israel, prin urmare regalitatea avea anumite lucruri distincte de conceptul regalității din Egipt și Mesopotamia.

În primul rând, regalitatea în Israel era integrată într-un sistem teocratic în care Iahve singur era considerat rege și stăpân absolut al universului (cf. *Ex* 15,18; 19,6; *Num* 23,21; *ISam* 8,7; 12,12; *Jud* 8,23); regele pământesc era considerat doar reprezentantul său pe pământ. Astfel, a existat o mare reticență împotriva introducerii monarhiei; ea apărea ca limitare a libertății și independenței tradițiilor moștenite ale Israelului și care era mai mult inacceptabilă din cauza faptului că era o instituție apropiată de stilul de viață al cananeenilor.

Structura teocratică a poporului lui Dumnezeu avea la bază alianța de pe muntele Sinai. În încercarea lor de a se așeza în țara promisă, israeliții au întâlnit opoziții din partea vecinilor ostili și în scurt timp s-a cristalizat faptul că era nevoie de centralizarea puterii tuturor triburilor; prin urmare, triburile lui Israel aveau nevoie de un lider. Astfel a apărut o nouă alianță regală stabilită între Iahve și dinastia davidică. Regele devine reprezentantul lui Iahve și în contrast cu Iahve, adevăratul rege al lui Israel, poziția umană a regelui pământesc este evident limitată.

În Israel nu exista nici o indicație cu privire la divinizarea regelui pământesc. Este adevărat că el se bucură de o poziție privilegiată ca reprezentant al lui Dumnezeu pe pământ. El era „uns” (cf. *ISam* 16,6; *2Sam* 1,14) „conducător” peste Israel (cf. *ISam* 9,16; 10,1; 13,14), a fost schimbat în „alt om” (cf. *ISam* 10,6.9), i-a fost dăruit „duhul” (*ruah*) lui Iahve (cf. *ISam* 10,6.10; 11,6; 16,13) și nimeni nu îndrăznea să-i facă vreun rău (cf. *ISam* 24,7; 31,4; *2Sam* 1,4). El a devenit fiul adoptiv al lui Iahve: „Fiul meu ești tu, eu astăzi te-am născut” (*Ps* 2,7). În anumite pasaje problematice el este numit *'elōhîm* (Dumnezeu) și tronul său e considerat ca fiind veșnic (cf. *Ps* 44,7). În alte texte se observă o asociere apropiată între Dumnezeu și rege evidențiind faptul că regele lui Israel exista în virtutea voinței lui Iahve și era reprezentantul său pe pământ²³.

Prin ungere, regele lui Israel devine sfânt, unsul Domnului (cf. *2Sam* 1,14.16). Dumnezeu și regele trebuiau să fie respectați și ascultați (cf. *Prov* 24,21). Este un articol de

²³ Cf. Edward Joseph CIUBA, „Kingship in the Ancient Near East”, în *New catholic enciclopedia*, VIII, New York 1967, p. 199.

CAP. I: REGALITATEA ÎN VECHIUL TESTAMENT

credință în Iudeea faptul că Dumnezeu a încheiat o alianță veșnică cu David pentru stabilirea dinastiei sale (cf. *2Sam* 23,5; *2Sam* 7,8-17; *Ps* 89,19-37). Regii din Iuda erau succesorii promisiunii divine care a fost făcută în oracolul dinastic (cf. *2Sam* 7,5-16) conform căreia regele davidic va fi „fiul” lui Dumnezeu (cf. *2Sam* 7,14). Această „filiație divină” a regelui nu avea la bază nașterea divină ca în Egipt; regele lui Iuda rămânea descendentul lui David prin natură (cf. *2Sam* 7,12).

Datorită relației cu Dumnezeu, regele era înzestrat cu binecuvântarea divină, care înseamnă armonie și prosperitate, pace și sănătate pentru întreg poporul (cf. *Lam* 4,20; *2Sam* 21,17; *2Sam* 18,3). Importanța superioară a regelui israelit ca instrument al lui Dumnezeu poate fi susținută. Caracterul inviolabil al regelui nu poate fi negat de nimeni; există indicații că inviolabilitatea nu era doar un privilegiu exclusiv regal, dar la aceasta luau parte și preoții (cf. *1Sam* 22,17-18; *IRg* 2,27). Regele israelit nu era adorat; din contră poporul îl ruga pe Dumnezeu să-l ajute pe rege (cf. *Ps* 20, 1-5; 72,15)²⁴.

Dacă regii erau considerați cvasidivini, este dificil de explicat de ce profeții i-au muștrat așa de tare și destul de des pentru delictele lor împotriva datoriilor față de alianță și pentru neglijarea împlinirii obligațiilor lor ca slujitori ai lui Dumnezeu și ai poporului (cf. *Dt* 17,14-20; *1Sam* 13,8-15; 15,26; *2Sam* 5,12; *IRg* 11,31-39; 18,17-19; 21,17-24; *Ier* 22,15-17).

Poziția regelui îi determina suveranitatea universală (cf. *Ps* 2,8-9; 71,8-11; 88,26-28), stabilea dreptatea în lume (cf. *Ps* 44,4-8; 71,1-4) și îi nimicea pe dușmanii săi (cf. *Ps* 2,9; 20,9-14). Chiar și rodnicia pământului era atribuită relației dintre rege și Iahve, izvorul întregii vieți (cf. *Ps* 71,3.16)²⁵.

Relația regelui cu Iahve rămâne una strânsă. El este diferit de Dumnezeu, dar este reprezentantul și slujitorul divinității.

²⁴ Cf. S. SZIKSZAI, „King, Kingship”, p. 15.

²⁵ Cf. Edward Joseph CIUBA, „Kingship in the Ancient Near East”, p. 199.

3. Vechiul Testament: pro sau contra monarhiei?

Monarhia este o instituție umană și nu s-a dovedit a fi o rezolvare pentru problemele pe care le avea Israelul în momentul înființării ei. Ea a întreprins lucruri atât negative, cât și pozitive în funcție de persoana care se afla la conducerea poporului ales, fiind o instituție pe care Dumnezeu a folosit-o ca o structură importantă a alianței și apoi pentru raportul dintre Dumnezeu și Israel pentru o anumită perioadă istorică. Ca orice instituție a Israelului, ea a fost un punct de plecare pentru o nouă reflecție și aprofundare a istoriei mântuirii. Monarhia, în momentele de glorie ale sale, devenea figura și anticiparea mântuirii, văzută sub profilul și imaginea domniei lui Dumnezeu, a autorității sale. Această temă va fi mai pe larg dezvoltată în scrierile Noului Testament, până la ultima carte a Bibliei, *Apocalipsul*.

În Vechiul Testament se găsește o tradiție în favoarea monarhiei, care scoate în evidență rolul ei important în viața poporului ales și prezintă anumite elemente care susțin instituția monarhiei. În primul rând, inițiativa instituirii regalității vine și din partea lui Dumnezeu care „vede mizeria poporului său și îi ascultă strigătul” (cf. *ISam* 9,16). Aceste cuvinte sunt identice cu acelea care introduc intervenția lui Dumnezeu și în marea eliberare a Israelului din robia egipteană (cf. *Ex* 3,7 și 6,5).

Un alt element important este ungerea specifică a regelui care îl face să devină o persoană privilegiată, sacră și responsabilă în raportul dintre Dumnezeu și Israel: orice rege este un „Uns al Domnului”, în ebraică *mashiah*.

Un al treilea element important în favoarea monarhiei este comunicarea Duhului lui Dumnezeu, acela al puterii divine, pe care l-au mai primit Moise, Iosue și Judecătorii și acest Duh face din rege instrumentul prin care se realizează intervențiile salvifice pe care Iahve le face în mijlocul poporului său.

Astfel, instituția monarhiei a fost un moment important în istoria mântuirii, nu atât pentru noua organizare politică a Israelului, cât mai ales pentru noua intervenție a lui Dumnezeu în favoarea poporului său²⁶.

²⁶ Cf. Antonio GIRLANDA, *Antico Testamento*, Paoline, Milano 1992, pp. 143-144.

Relatarea biblică cu privire la originile monarhiei se găsește în *ISam* și *2Sam*. Sunt acceptate ipotezele conform cărora aceste cărți, în mare parte așa cum le avem astăzi, au fost scrise de scribii lui David pentru a arăta în ce mod suveranul ales de Iahve avea să obțină domnia peste poporul ales și cum a fost stabilit în această funcție. Nu se poate face o prezentare a unei argumentări clare deoarece orice poziție rămâne în câmpul ipotezelor în ceea ce privește cărțile lui Samuel. Nimeni nu se poate îndoii de faptul că obiectivul istoriei lui David să fie acela de a prezenta instituția monarhiei, iar acest obiectiv e suficient pentru a justifica din punct de vedere teologic monarhia. Se ajunge la o altă ipoteză și anume că ceea ce a stat la baza istorisirii și scrierii a câte ceva în legătură cu fondarea dinastiei (e adevărat că nici unul din succesorii lui David nu s-a evidențiat nici în calitate de om politic și nici ca teolog) a fost nevoia de a justifica teologic politica și promovarea regalității. Aceasta e o ipoteză critică foarte importantă; de fapt, ca să arate ce urmează în continuare, *ISam* și *2Sam* asemenea altor cărți biblice au fost produsul dinastiei din Ierusalim, elaborate după ce le-au fost inserate o justificare teologică a monarhiei.

Importanța monarhiei pentru mesianismul Noului Testament nu are nevoie să fie demonstrată. Chiar dacă Isus nu aparținea nici unei categorii iudaice, numeroasele referințe la descendența sa davidică demonstau că mulți dintre contemporanii săi și mulți din primii creștini îl considerau ca și Mesia davidic. Este semnificativ faptul că Isus nu a revendicat acest titlu în mod sigur. În unicul pasaj în care afirmă că el acceptă titlul de rege (*In* 18,33-37), Isus definește regalitatea sa în termeni religioși și non-politici. Regalitatea davidică, dacă se examinează într-un mod mai profund, în nici un fel nu i se poate atribui lui Isus. Se arată că nu se poate considera regalitatea davidică fără o autentică legătură între rege și Iahve.

Alături de curentul „pro monarhic” există și un curent „anti monarhic” în tradițiile referitoare la monarhie²⁷. Tradiția antimonarhică scoate în evidență inițiativa poporului lui Israel care cere un rege, văzută ca un act de neîncredere în Dumnezeu (cf. *ISam* 8)²⁸.

Multe dintre textele antimonarhice (cf. *Jud* 8,22-23; *ISam* 8,7; 10,17-19; 12,20 etc.) aparțin așa-numitei „istorii deuteronomiste” fiind compuse sau relatate după căderea

²⁷ Cf. John Lawrence MCKENZIE, *Teologia dell'Antico Testamento*, Queriniana, Brescia 1978, pp. 189-191.

²⁸ Cf. Antonio GIRLANDA, *Antico Testamento*, p. 144.

regatului de Nord în 721 î.C., altele au fost adăugate după exilul babilonian, așadar după sfârșitul monarhiei. Acestea, fiind o analiză ulterioară a regalității, scot în evidență falimentul, ruinarea poporului de către această instituție. *Cărțile Cronicilor*, la ceva timp după întoarcerea din exil, recitesc istoria trecută a Israelului de la începutul monarhiei până la sfârșitul ei în cheie teologică, analizând diferiți regi doar în baza faptului dacă ei au ascultat sau nu de Dumnezeu. Majoritatea suveranilor, cu excepția lui David, Ezechia, Iosia și, în parte, Solomon, sunt cauzele ruinei Israelului prin comportamentul lor. Cronistul nu are dubii văzând monarhia ca și cauza principală a distrugerii regatului.

Un alt element care stă la baza acestor texte antimonarhice se găsește în *Jud* 8,22-23: la propunerea de a deveni rege, Ghedeon răspunde că „Domnul va domni peste voi”. Se poate observa în acest text – ca și în textul citat din *ISam* 8 – contrastul dintre regalitatea atribuită lui Iahve și o monarhie în care iese mai mult în evidență influența ideologică regală a celorlalte popoare. Ideea „Regele-Iahve”, deja prezentă în Isaia (cf. *Is* 6,5) este amplificată la catastrofa exilului când, o dată cu sfârșitul monarhiei, se ajunge la concluzia că Iahve este adevăratul Rege al lui Israel, el este singur Salvator (cf. *Is* 44,6; 52,7). Prin urmare și în acest caz, curentul antimonarhic își are bazele într-o perspectivă religioasă. Pe plan strict politic regatele lui Iuda și Israel nu sunt cu mult mai diferite de regatele vecine; a vorbi despre Israel ca „teocrație”, ca o comunitate condusă de Iahve-Regele, ar putea fi corect doar cu începere cu epoca persană.

Istoria monarhiei israelite se termină cu un paradox: dispare pentru totdeauna regalitatea după exil, dar în schimb nu dispare ideologia monarhică, care supraviețuiește proiectată în viitor în cheie escatologică și mesianică. Textul *Is* 11, de exemplu, vorbește despre Mesia ca un rege ideal ce descinde din David, idee ce va continua până la Cristos, „Fiul lui David”, regele care trebuie să vină (cf. *Mc* 11,9-10; *Lc* 19,38). Dacă există o caracteristică proprie a monarhiei lui Israel în comparație cu alte monarhii ea nu se încadrează pe plan politic, ci pe plan religios²⁹.

²⁹ Cf. Luca MAZZINGHI, *Storia di Israele*, Piemme, Casale Monferrato 1991, pp. 67-68.

4. Mesianismul regal

O primă observație se referă la faptul că mesianismul regal nu epuizează concepția de credință și de speranță viitoare a poporului evreu în Vechiul Testament, dar este una dintre ele. Dumnezeu vrea să salveze poporul său și pentru a face acest lucru se folosește de intermediari, reprezentanți ai săi, care sunt înainte de toate regii: de aceea mesianismul regal. Regii erau „unși” devenind astfel „Mesia” și li se încredințează misiunea de promovare a voinței lui Dumnezeu: realizarea împărăției sale. Ei realizează acest lucru direct sau prin succesori. Astfel misiunea este încredințată regalității pe care o reprezentau și prin urmare nu se are în vedere o înțelegere personală a misiunii, dar dinastică.

Poporul evreu în urma succeselor obținute de David și a promisiunii făcute lui de profetul Natan, încredințează viitorul său urmașilor acestui rege, considerați ca și slujitori ai lui Iahve, și trăiește cu speranța că în timpurile escatologice va veni un rege ideal, descendent din dinastia lui David, care va realiza mântuirea definitivă a poporului evreu într-o eră de pace și bunăstare universală.

Punctul de plecare al mesianismului regal, numit și dinastic, coincide cu momentul în care David devine rege, de care se amintește în celebrul text din *2Sam* 7,1-16. Cuvântul cheie din acest pasaj este *bajit* care în ebraică are o dublă semnificație: casa (templu) și neam (dinastie), astfel încât, nu va fi David cel care va construi un *bajit* (templu) pentru Domnul, dar va fi Domnul cel care va construi un *bajit* (dinastie) pentru David.

Regele apare ca un om spre care Dumnezeu își revarsă bunătatea divină (cf. *2Sam* 7,15), mediatorul alianței divine. Versetul 14 exprimă o adopțiune divină a regelui: succesorul lui David va fi fiul lui Iahve, care se manifestă ca și tatăl lui (cf. *2Sam* 7,14-16). Pe lângă acestea, recitirea deuteronomistă a versetelor 23-24 cuprinde promisiunea făcută lui David în contextul alianței sinaitice dintre Dumnezeu și poporul ales. Regele este prezentat în această profeție ca slujitorul lui Iahve care va asigura poporului dreptatea și fidelitatea lui Dumnezeu și pentru a avea pace și bunăstare³⁰.

³⁰ Cf. Piero ROSSANO – Gianfranco RAVASI – Antonio GIRLANDA – Mario CIMOSA, „Messianismo”, în *Nuovo Dizionario di Teologia Biblica*, Paoline, Milano 1989, pp. 941-942.

Psalmii nu neglijează vechea doctrină regală, amintind și amplificând filiația divină a regelui, evocând în mod constant simbolismul regal. De asemenea, nu uită și de exigențele de dreptate și de loialitate pe care trebuie să le exercite și pe care trebuie să le pună în practică în întreaga țară. Regele conduce doar în virtutea alegerii sale și mulțumită lui Dumnezeu, fiind recunoscut nu doar național, ci universal. Doctrina mesianică a psalmilor este bogată și coerentă. Sunt unii psalmi care reiau motivele promisiunii lui Natan făcută lui David, cum este *Ps* 89 care subliniază motivul alianței, *Ps* 132 face o analogie între alegerea lui David și alegerea Sionului, *Ps* 72 dezvoltă tema misiunii regelui care trebuie să fie o misiune de dreptate. Psalmii regali, *Ps* 2 și *Ps* 110, reamintesc profeția mesianică și sunt reluați de tradiția creștină.

Speranța lui Israel poate să se identifice cu dinastia davidică. Regele e prezentat ca alesul, slujitorul lui Dumnezeu, Mesia, aliatul, cel binecuvântat de Dumnezeu. Se pare că toate caracteristicile pe care le avea Israelul, ca partener al alianței înainte de perioada monarhică, acum se regăsesc în rege. Psalmistul vede în descendența lui David un urmaș care va fi mesia-regele și care căpăta o imagine mai cristalizată în cărțile profetice.

Speranța mesianică într-un viitor mijlocitor al mântuirii, văzut ca rege, fiul lui David, unsul lui Iahve, cu trecerea timpului este mai mult idealizat și rămâne o figură centrală în oracolele lui Proto-Isaia, din care face parte și „cartea lui Emanuel” (cf. *Is* 6-12), și un text atribuit profetului Mihea (cf. 5,1-5).³¹

Profeții nu au negat importanța mesianismului davidic în economia divină. Doar că nu a fost niciodată una din ideile lor centrale. Ei au recunoscut că mesianismul a avut un loc al său în planul de mântuire a lui Iahve. Amos și Osea care au profetizat în Israelul de Nord unde era o tradiție diferită care nu se referea la suveranitatea davidică, nu au vorbit despre regalitatea mesianică. Prin statutul lor, profeții nu erau de acord cu monarhia dar trebuiau să recunoască faptul că Dumnezeu a vorbit prin intermediul profeției antice în ceea ce privește destinul liniei davidice. Printr-un act de credință în această profeție care prevestea așteptarea unui rege care să schimbe spectacolul trist al majorității regilor lui Israel și a lui Iuda, arătându-se adevărat fiu al lui Iahve³².

³¹ Cf. Piero ROSSANO – Gianfranco RAVASI – Antonio GIRLANDA – Mario CIMOSA, „Messianismo”, pp. 943-945.

³² Cf. Luis Alonso SCHÖKEL – José Luis Sicre DIAZ, *I Profeti*, Borla, Roma 1984, p. 300.

Textele profetice care vorbesc despre mesianismul davidic dau impresia unei tendințe de accentuare a caracterului de reînnoire morală și religioasă din timpul mesianic anunțat și așteptat. În toate figurile se întrevide profilul unui suveran ideal care trebuie să vină. Unele texte subliniază mai mult raportul regelui cu împărăția lui Dumnezeu și cu manifestarea escatologică a acestei împărății, lăsând loc la o interpretare spirituală a mesianismului regal³³. Iar alte texte au anticipat atitudinea pe care Isus însuși a adoptat-o în privința mesianismului regal când a venit să împlinescă speranțele Vechiului Testament. Chiar și pentru Isus, mesianismul regal a fost doar o etapă în economia divină a mântuirii, fără să-l respingă fiind de o importanță minoră în economia mântuirii; el a preferat să se identifice cu alte figuri care defineau mai clar natura realizării pe care el o dădea speranțelor Israelului³⁴.

5. Evaluarea monarhiei israelite

Sfârșitul tragic al celor două regate este prin sine o concluzie elocventă a acestei perioade agitate din istoria ebraică. Autori sacri au spus clar din ce cauze s-a ajuns la ruina poporului evreu pe plan istoric, ruină de care regii au fost primii responsabili deoarece ei au uitat că rolul lor era acela de simpli reprezentanți ai unicului Rege al lui Israel, responsabili cu observarea îndatoririlor față de Dumnezeu și a fidelității poporului față de alianță. Ei au uitat că poporul lui Israel nu era ca celelalte popoare: era unicul popor care-l avea pe adevăratul Dumnezeu ca aliat al său și nu avea nevoie de alte alianțe pentru a fi puternic. Ei dimpotrivă au crezut că garantarea siguranței și prosperității se realizează prin politică ca și la celelalte popoare, fără să țină cont de unicul lucru care asigura prosperitatea și pacea Israelului: fidelitatea față de alianța lui Dumnezeu³⁵.

Confruntând istoria celor două regate se constată un fapt: în timp ce în Regatul de Nord dinastiile care guvernau se succedau eliminându-se și urmând una după alta, în

³³ Cf. Piero ROSSANO – Gianfranco RAVASI – Antonio GIRLANDA – Mario CIMOSA, „Messianismo”, p. 945.

³⁴ Cf. Luis Alonso SCHÖKEL – José Luis Sicre DIAZ, *I Profeti*, p. 300.

³⁵ Cf. Antonio GIRLANDA, *Antico Testamento*, p. 157.

Regatul de Sud familia lui David își menține solid sceptrul de domnie pentru toată perioada monarhică.

Se poate observa o primă realizare istorică a profeției lui Natan făcute lui David despre stabilitatea dinastică a lui David: greșelile urmașilor lui David au condus la ruina regalității, dar, până când va rezista, va fi condusă de un urmaș al lui David. Neamul său nu va dispărea cu exilul; va continua să supraviețuiască de la o generație la alta până ce va ajunge la „acela căruia îi va da ascultare toate popoarele”, al cărui scaun de domnie va fi „etern” (cf. *Gen* 49,10; *2Sam* 7,16). În acest timp o mare parte din Israelul aflat în nenorocirea exilului nu și-a pierdut speranța în Dumnezeu, dar fiind încurajați de profeți, au găsit sensul istoriei proprii și s-a prevăzut că regalitatea mesianică va fi o regalitate de ordin spiritual în timp ce domniile lui David și Solomon fuseseră doar o imagine a acesteia.

Astfel, Dumnezeu, cu ajutorul pedepsei și suferinței, a educat poporul său și ferindu-l de distrugere i-a arătat misiunea sa: să mențină pe pământ ideea și cultul adevăratului Dumnezeu, să păstreze și să transmită revelația sa, să țină vie speranța unui Mântuitor al omenirii.

Însă în momentul dezastrului, Israelul rămâne uimit: Ierusalimul era reședința lui Iahve, Dumnezeul mântuirii și al unsului său, regele dinastiei davidice, obiectul unei promisiuni solemne (cf. *2Sam* 7); acolo era templul, arca, poporul lui Dumnezeu în pământul făgăduit. Totul a dispărut. Poate Dumnezeu anula promisiunile sale? Oare a încetat fidelitatea sa?

Cuvântul lui Dumnezeu a anticipat deja răspunsul (cf. *Ier* 22,8-9; *Dt* 29,23-27); dar a rămas neascultat. Doar durele lovituri ale distrugerii și exilului i-au determinat să înțeleagă sensul dezastrului național al Israelului³⁶.

Concluzie

Evreii aveau o concepție total diferită în a considera regalitatea și însăși persoana regelui în comparație cu celelalte popoare. Acest lucru se datorează în primul rând statutului pe care îl avea poporul evreu, un popor ales de Dumnezeu în care se vor împlini

³⁶ Cf. Antonio GIRLANDA, *Antico Testamento*, pp. 158-159.

CAP. I: REGALITATEA ÎN VECHIUL TESTAMENT

promisiunile sale, un popor care a încheiat o alianță cu Dumnezeu în cadrul căreia l-au recunoscut pe el ca singurul rege. Chiar dacă această instituție de ordin mundan exista și în Israel, totuși i s-a dat și o altă orientare, o dată cu profeția lui Natan pentru dinastia davidică. Din David se va naște adevăratul rege al lui Israel, un rege mesianic, un rege ideal care va instaura împărăția lui Dumnezeu pe pământ. Această profeție se va împlini o dată cu nașterea lui Cristos, adevăratul rege al lui Israel, dar în același timp un rege care nu va fi înțeles și acceptat de popor pentru că împărăția sa nu este din această lume. Acest refuz este de fapt un refuz al lui Dumnezeu, așa cum s-a întâmplat și la înființarea acestei instituții: evreii vor să fie ca celelalte popoare și nu poporul lui Dumnezeu. În cele din urmă se ajunge la un refuz universal, o respingere a regalității lui Dumnezeu din partea întregii omeniri.

Regalitatea socială a lui Isus Cristos

Introducere

După ce în primul capitol s-a văzut ce însemna regalitatea pentru mediul veterotestamentar, în acest capitol se va trece la o analiză a regalității lui Cristos văzută din punct de vedere social. Papa Pius al XI-lea spunea:

ne amintim că am proclamat în mod deschis două lucruri: primul, că această creștere a rezelor în lume se datorează faptului că marea parte a oamenilor l-au îndepărtat pe Isus Cristos și legea sa sfântă din viața lor individuală, familială și politică; al doilea, că niciodată nu va putea să se întrevadă o speranță fermă de pace durabilă între popoare atâta timp cât oamenii vor refuza să recunoască și să proclame suveranitatea Mântuitorului nostru¹.

Piatra unghiulară a învățaturii sociale a Bisericii este doctrina fundamentală a regalității lui Cristos. Isus Cristos nu a venit în lume doar pentru a ne învăța Legea Nouă și să-și încheie viața pământească prin Pățimirea sa răscumpărătoare, ci și pentru a-și exercita un drept legitim asupra creaturilor sale în calitate sa de „Regele regilor și Domnul domnilor” (Ap 19,16) și de Răscumpărător al neamului omenesc². Potrivit Noului Testament suveranitatea lui Cristos constituie o componentă importantă a activității sale mântuitoare de mijlocitor și este indisolubil legată de funcția sa de revelator al Tatălui și cea de preot. Asemănătoare acestor două funcții, regalitatea lui Isus își găsește în viața sa pământească un adevărat progres ce va avea împlinirea în moartea, în învierea și în cele din urmă la parusie. O dată cu prezența lui Cristos în lume este stabilită și împărăția lui

¹ Pp. PIUS al XI-lea, Scrisoarea enciclică *Quas Primas*, nr. 1.

² Cf. Marc-Antoine FONTELLE, *Construire la civilisation de l'Amour. Synthèse de la doctrine sociale de l'Eglise*, Pierre Téqui, Paris 1997, p. 17.

Dumnezeu anunțată de profeți, deoarece omul Cristos este Fiul lui Dumnezeu. Întruparea include prezența personală a Unului Născut al Tatălui între oameni³.

Încă de la nașterea lui Cristos la Betleem apar magii care îi aduc Pruncului Isus tămâie pentru a onora divinitatea sa, smirnă pentru a pregăti pătimirea sa și aur ca semn al recunoașterii regalității sale (cf. *Mt* 2,1-12). Adorația lor a împlinit profețiile Vechiului Testament despre Mesia în care el este recunoscut drept singurul Rege și Domn căruia toate națiunile trebuie să i se supună și să-i dea ascultare (cf. *Ps* 46 și 71)⁴. Apoi, în timpul vieții sale pământești, Cristos a început stadiul inițial al suveranității salvifice prin iertarea păcatelor și victoria sa asupra puterii răului. Ca maximă manifestare a puterii sale a fost instituirea Bisericii care, în calitate de semn vizibil al mântuirii și al comuniunii, este încredințată colegiului apostolilor al cărui cap este Petru.

Așadar, în persoana și opera lui Isus a fost instituită împărăția lui Dumnezeu între oameni. Doar prin moartea și glorificarea sa, omul Isus a obținut plinătatea suveranității sale, a cărei manifestare deplină se va realiza la sfârșitul timpurilor⁵.

1. Ce se înțelege prin regalitatea lui Isus

Regăsim definiția paradoxală a unui rege în relatarea Pătimirii lui Cristos unde ni se descriu atributele sale: „după ce l-au dezbrăcat, l-au acoperit cu o mantie purpurie. Împletind o coroană de spini, i-au pus-o pe cap, iar în mâna dreaptă o trestie” (*Mt* 27,28-29). Aceste acțiuni, îndeplinite în batjocură de către soldații romani, reprezintă regalitatea mesianică a lui Cristos. Regalitatea sa nu provine din aprobarea și nici din voința oamenilor, ci de la însuși Dumnezeu. Prin batjocura lor, soldații romani definesc foarte bine ceea ce este regalitatea:

a. O demnitate, reprezentată prin purpură, arată că orice putere vine de la Dumnezeu. Regele este, după preot, ministrul prin excelență a lui Dumnezeu prin care harurile divine sunt transmise tuturor supușilor săi. Soldații romani împlinesc prima datorie a supușilor

³ Cf. Johannes FEINER – Magnus LÖHRER, *Mysterium Salutis*, V, Queriniana, Brescia 1971, pp. 888-889.

⁴ Cf. Marc-Antoine FONTELLE, *Construire la civilisation de l'Amour. Synthèse de la doctrine sociale de l'Eglise*, p. 17.

⁵ Cf. Johannes FEINER – Magnus LÖHRER, *Mysterium Salutis*, V, p. 889.

față de suveranul lor care este aceea de a-l onora pe regele lor: „Bucură-te, rege al iudeilor!” (*Mt 27,29*).

b. O putere suverană, reprezentată de coroană. Această suveranitate pe care soldații romani o scupau (*Mt 27,29*), trebuie respectată de toți supușii.

c. O datorie, reprezentată de sceptru, care este aceea de a fi în slujba dreptății. Isus e proclamat rege tocmai când își împlinește datoria sa de rege, aceea de a salva poporul său prin moartea sa⁶. Un semn al refuzului acestei dreptăți a fost realizat de soldați atunci când l-au lovit pe Cristos cu trestia (*Mt 27,29*). Regăsim astfel în refuzul dreptății divine izvorul numeroaselor persecuții împotriva Bisericii lui Cristos.

2. Fundamentele regalității lui Cristos

2.1. Cristos este Rege prin natura sa divină

Suveranitatea pe care Isus o are asupra tuturor creaturilor, nu a obținut-o cu forța și nici nu a primit-o dintr-o mână străină ci este un privilegiu al esenței și al naturii sale divine. În calitatea sa de Cuvânt al lui Dumnezeu, el posedă totul în comun cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, și astfel, în consecință, posedă și suveranitatea absolută asupra tuturor creaturilor⁷. Pornind de la evenimentul Cristos, istoria e împărțită în două perioade: cea care îl precedă și cea care îi urmează. Isus depășește trecutul său istoric, deoarece, fiind Fiul lui Dumnezeu întrupat, este contemporan oricărui om și acționează atât în viitor, cât și în trecut până la sfârșitul veacurilor. Altfel spus, Isus Cristos este în interiorul istoriei și, simultan, o depășește prin transcendența dumnezeirii sale⁸.

Regalitatea lui Cristos nu ia naștere din planurile sau voința umană, nu este rezultatul acțiunii forței istorice sau naturale, dar are fundamentul ei dincolo de tot ceea ce există în cer și pe pământ, în Dumnezeu. De aceea, regalitatea lui Isus nu poate fi înțeleasă cu ajutorul conceptelor antropologice și cosmocentrice, dar cu ajutorul teologiei și ontologiei.

⁶ Cf. Raymond E. BROWN – Joseph A. FITZMYER – Roland E. MURPHY, *Introducere și comentariu la Sfânta Scriptură*, VIII, Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș 2007, p. 329.

⁷ Cf. Marc-Antoine FONTELLE, *Construire la civilisation de l'Amour. Synthèse de la doctrine sociale de l'Eglise*, pp. 18-19.

⁸ Cf. Eduard FERENȚ, *Isus Cristos, Cuvântul lui Dumnezeu întrupat pentru mântuirea omului*, Sapiientia, Iași 2004, p. 295.

În acest mod suveranitatea lui Isus nu e concepută ca o regalitate doar *a posteriori*, ca ceva introdus din exterior într-un univers ce are o origine străină lui Isus⁹.

2.2. Cristos este Rege prin natura sa umană

Numele de rege se aplică naturii umane a lui Isus. Ca om, el a primit totul de la Tatăl: „Lui i s-au dat stăpânirea, gloria și domnia și toate popoarele, neamurile și limbile îl slujesc” (*Dan 7,14*). Pasajele din Vechiul Testament care afirmă despre regalitatea lui Mesia sunt foarte numeroase. Amintim doar unul dintre ele: „Pentru că un copil ni s-a născut, un fiu ni s-a dat nouă. Stăpânirea va fi pe umerii lui și va fi numit sfetnic minunat, Dumnezeu puternic, părinte veșnic, principe al păcii, ca întinderea stăpânirii lui și a păcii să nu aibă sfârșit pe tronul lui David și, în regatul lui, să-l întărească și să-l facă stabil prin judecată și prin dreptate” (*Is 9,5-6*)¹⁰. În această perspectivă trebuie văzută făgăduința pe care Dumnezeu o face lui David prin profetul Natan: „Când se vor împlini zilele tale și te vei odihni cu părinții tăi, voi ridica un descendent al tău după tine, care a ieșit din tine, și-i voi întări domnia. El va zidi o casă numelui meu și voi întări scaunul lui de domnie pentru vecie. Eu îi voi fi lui tată și el îmi va fi mie fiu. Dacă va face răul, îl voi pedepsi cu nuiua oamenii și cu lovituri ale fiilor oamenilor; dar îndurarea mea nu se va îndepărta de la el așa cum am îndepărtat-o de la Saul, pe care l-am îndepărtat dinaintea ta. Casa ta și domnia ta vor fi stabile înaintea ta pentru totdeauna, iar tronul tău va fi întărit pe vecie” (*2Sam 7,12-16*). Mesia este un urmaș a lui David. Acesta va conduce istoria la împlinire și încheie seria regală a propriei seminții. Bineînțeles mergând pe această linie vom ajunge la ceilalți strămoși a lui Cristos: Iuda, Abraham și, în cele din urmă, Adam (cf. *Lc 3,23-38*). Dar ca și rege, Isus îl are ca strămoș pe David¹¹.

Textele din Noul Testament sunt mai explicite deoarece în ele apare numele lui Isus Cristos. Arhanghelul Gabriel o anunță astfel pe Maria: „Acesta va fi mare: va fi numit Fiul Celui Preaînalt și Domnul Dumnezeu îi va da tronul lui David, tatăl său; și va domni peste

⁹ Cf. H. RIEDLINGER, „La regalità cosmica di Cristo”, în *Concilium. Rivista internazionale di teologia*, nr. 1, 1966, pp. 128-132.

¹⁰ Cf. Marc-Antoine FONTELLE, *Construire la civilisation de l'Amour. Synthèse de la doctrine sociale de l'Eglise*, pp. 19-20.

¹¹ Cf. Eduard FERENȚ, *Isus Cristos, Cuvântul lui Dumnezeu intrupat pentru mântuirea omului*, pp. 222-227.

casa lui Iacob pe veci, iar domnia lui nu va avea sfârșit” (Lc 1,32-33). Isus se declară el însuși rege: „Împărăția mea nu este din lumea aceasta. Dacă împărăția mea ar fi fost din lumea aceasta, slujitorii mei s-ar fi luptat ca să nu fiu dat pe [mâna] iudeilor. Dar acum împărăția mea nu este de aici. Atunci Pilat i-a zis: «Așadar, ești rege?» Isus i-a răspuns: «Tu spui că eu sunt rege»” (In 18,36-37). De aici rezultă că regalitatea lui Cristos este consecința directă a unirii ipostatice, a unirii dintre divinitatea și umanitatea lui Isus: „Sufletul lui Cristos este un suflet de rege, el domnește asupra tuturor creaturilor deoarece unirea ipostatică îl așează deasupra oricărei creaturi”¹². Sfântul Toma ne spune: „Cum s-a spus deja, alți oameni au anumite haruri particulare, însă Cristos, fiind Capul tuturor, a primit perfecțiunea tuturor harurilor. De aceea, în privința celorlalți oameni, unul este legislator, unul este preot, altul este rege; însă, în cazul lui Cristos, toate acestea sunt unite căci el este izvorul oricărui har. Astfel citim în Isaia: «Căci Domnul este judecătorul nostru, Domnul este legiuitorul nostru, Domnul este regele nostru: el ne mântuiește!» (Is 33,22)”¹³.

2.3. Cristos este Rege prin pătimirea sa

Cristos este rege prin natura sa dar și datorită faptului că și-a câștigat acest drept. Cristos va arăta pe cruce întregii omeniri însăși esența acestei regalități. Într-adevăr, prin misterul Mântuirii el ne-a răscumpărat de moartea veșnică cu prețul sângelui său. Sfântul Paul ne spune:

El, fiind din fire Dumnezeu, nu a considerat un beneficiu propriu că este egal cu Dumnezeu, ci s-a despuiat pe sine luând firea sclavului, devenind asemenea oamenilor, iar, după felul lui de a fi, a fost aflat ca un om. S-a umilit pe sine, făcându-se ascultător până la moarte, până la moartea pe cruce. Pentru aceasta și Dumnezeu l-a înălțat și i-a dăruit numele care este mai presus de orice nume, pentru ca în numele lui Isus să se plece tot genunchiul: al celor din ceruri, al celor de pe pământ și al celor de dedesubt, și orice limbă să dea mărturie că Isus Cristos este Domn, spre gloria lui Dumnezeu Tatăl (Fil 2,6-11).

¹² TOMA de Aquino, *Summa Theologica*, III, Q 59, a 6. Preluat de pe <http://www.sacred-texts.com/chr/aquinas/summa/sum510.htm>.

¹³ TOMA de Aquino, *Summa Theologica*, III, Q 22, a 1. Preluat de pe <http://www.sacred-texts.com/chr/aquinas/summa/sum473.htm>.

CAP. II: REGALITATEA SOCIALĂ A LUI ISUS CRISTOS

Mai ales datorită „kenosei” sale pe cruce, Dumnezeu l-a așezat pe Cristos mai presus de toate creaturile ca Rege pentru ca toți să-l asculte și să-și plece genunchii în fața sa. Din acest motiv noi îi aparținem, suntem „membrele lui Cristos” (*ICor 6,15*). Însă pentru noi este un gând de mare bucurie și consolare faptul că Cristos ne este rege nu doar prin natura sa ci și pentru faptul că și-a dobândit acest titlu, prin mântuirea pe care ne-a adus-o. Cei care uită care a fost costul răscumpărării noastre pentru Cristos trebuie cel puțin să-și amintească aceste cuvinte: „Voi știți că nu prin lucruri pieritoare, argint sau aur, ați fost răscumpeștiți din purtarea voastră fără sens moștenită de la părinți, ci cu sângele prețios al lui Cristos” (*IPt 1,18-19*). Nu mai suntem ai noștri deoarece „am fost cumpărați cu un preț mare” (*ICor 6,20*) de către Cristos iar trupurile noastre au devenit „membre” (*ICor 6,15*) ale sale¹⁴.

Măreția regalității lui Isus Cristos se descoperă mai ales în exercitarea autorității sale: „așa cum Fiul Omului nu a venit ca să fie slujit, ci ca să slujească și să-și dea viața ca răscumpărare pentru mulți” (*Mt 20,28*). Pentru a sluji, pentru a face munca unui sclav (cf. spălarea picioarelor înainte de Cina cea de Taină, *In 13,1-15*) este necesară umilința unită cu caritatea. În acest fel el devine un exemplu pentru creștini în viața personală și socială¹⁵. Mai mult decât atât, răscumpărarea, prețul plătit, înseamnă că Isus se descrie pe sine redus la nivelul unui instrument cu care alții își ating scopul. Valoarea vieții sale nu e determinată de afirmarea de sine, nici de auto-exaltare, chiar într-un sens legitim, ci numai în termenii valorii sale pentru alții. Aceasta conturează și mai bine figura sclavului care nu putea avea scopurile sale personale de realizare¹⁶.

Cristos a împlinit toate semnele mesianice menite să restaureze ordinea originală distrusă de păcatul protopărinților. Prin minunile sale și prin numeroasele sale vindecări, el a arătat că a venit pentru a restaura armonia originală și pentru a ridica prin viața harului demnitatea persoanei umane la un statut fără precedent. Această restaurare se manifestă de asemenea prin alungarea diavolilor și prin victoria Crucii împotriva împărăției

¹⁴ Cf. Pp. PIUS al XI-lea, Scrisoarea enciclică *Quas Primas*, nr. 13.

¹⁵ Cf. Marc-Antoine FONTELLE, *Construire la civilisation de l'Amour. Synthèse de la doctrine sociale de l'Eglise*, pp. 21-22.

¹⁶ Cf. Raymond E. BROWN – Joseph A. FITZMYER – Roland E. MURPHY, *Introducere și comentariu la Sfânta Scriptură*, VIII, p. 273.

întunericului¹⁷. Așadar, punctul forte al domniei lui Cristos este crucea deoarece în fața crucii orice putere se relativizează pentru a da spațiu acelei vieți care vine de sus și este dăruită din iubire. Regalitatea pe care o are Isus nu este din această lume și nu se aseamănă cu puterile regale mundane pentru că e rodul dăruirii de sine și, în același timp, face să dispară oricare altă regalitate ce nu este după voința lui Dumnezeu. Cristos este un rege care moare pentru cei care fac parte din împărăția sa. Dacă în mod obișnuit un rege este apărat de supușii săi, nu același lucru se poate spune și despre Cristos care nu este apărat de nimeni ci se jertfește pentru popor¹⁸.

2.4. Cristos este rege prin învierea sa

Evenimentul învierii este fundamental pentru înțelegerea regalității lui Cristos și pentru asocierea oamenilor la acest mister. Acest lucru se datorează intervenției lui Dumnezeu care transformă în divinitate umanitatea lui Cristos. De aceea, odată cu învierea Cristos începe să participe cu umanitatea sa la eternitatea lui Dumnezeu.

Cristos învie ca și cap al omenirii, iar glorificarea sa include în sine participarea oamenilor la gloria sa, dincolo de limitele spațio-temporale. Cu învierea începe „sfârșitul timpurilor”. În Cristos și oamenii sunt destinați să învingă timpul și să participe la eternitatea lui Dumnezeu. Istoria omenirii primește în acest fel o nouă dimensiune: eternitatea. Este timpul Bisericii, care încă de la învierea lui Cristos, se îndreaptă spre o țintă ultratemporală, prin participarea la gloria învierii și la transformarea lumii și a omenirii¹⁹.

3. Domeniul regalității lui Cristos

Regalitatea lui Cristos se întinde asupra tuturor creaturilor cerești și terestre: „Toți regii se vor prosterna înaintea lui, toate popoarele îl vor sluji” (*Ps* 72[71],11). Magisteriul

¹⁷ Cf. Marc-Antoine FONTELLE, *Construire la civilisation de l'Amour. Synthèse de la doctrine sociale de l'Eglise*, p. 21.

¹⁸ Cf. G. ROSSETTO, „La tensione del Regno. Tappe di una cammino”, în *Rivista biblica*, nr.3, 1995, p. 412.

¹⁹ Johannes FEINER – Magnus LÖHRER, *Mysterium Salutis*, V, pp. 889-890.

Bisericii afirmă: „Împărăția sa nu se extinde doar asupra națiunilor catolice și nici doar asupra creștinilor botezați care aparțin din punct de vedere juridic Bisericii însă s-au distanțat de ea datorită unor opinii greșite sau s-au separat prin schismă; împărăția îi cuprinde în mod egal și pe cei care sunt străini de credința creștină, astfel încât întreaga umanitate se află sub puterea lui Isus Cristos”²⁰. Nimeni nu este exclus de la mântuire. Cristos a venit să înfăptuiască răscumpărarea întregii lumi trecute, prezente și viitoare. Totuși, pentru a accepta milostivirea lui Dumnezeu și a face parte din împărăția cerurilor, este necesar să te recunoști „mic și sărac” precum și păcătos în fața lui Dumnezeu.

Deci această regalitate nu suferă nicio limitare de timp, de loc sau de persoane. Despre înțelegerea puterii juridice, Sfântul Toma ne spune: „Cristos nu-i judecă doar pe îngeri ci și toate activitățile creaturilor”²¹. De aici rezultă că Isus nu este doar Regele conștiințelor și al voințelor, ci și al întregii activități umane din societate. El trebuie să domnească în conștiințele tuturor, adică acestea trebuie să fie supuse voinței sale; o conștiință supusă voinței lui Cristos nu poate să facă altceva decât să dorească să transforme societatea în așa fel încât aceasta să corespundă exigențelor morale și spirituale ale Domnului nostru. Cu alte cuvinte, un suflet care îl iubește cu adevărat pe Domnul nostru, se va strădui mereu să trăiască cele trei virtuți teologice, credința, speranța și iubirea, adică el își va organiza viața personală și socială urmând preceptele Decalogului și a legii evanghelice din *Predica de pe Munte*²².

4. Tripla putere a regalității lui Cristos

Ca orice alt rege, Cristos posedă în mod plinar cele trei puteri: legislativă, juridică și executivă.

²⁰ Cf. Pp. LEON al XIII-lea, Scrisoarea enciclică *Annum sacrum*, nr. 3.

²¹ TOMA de Aquino, *Summa Theologica*, III, Q 59, 6a. Preluat de pe <http://www.sacred-texts.com/chr/aquinas/summa/sum510.htm>.

²² Cf. Marc-Antoine FONTELLE, *Construire la civilisation de l'Amour. Synthèse de la doctrine sociale de l'Eglise*, pp. 23-24.

CAP. II: REGALITATEA SOCIALĂ A LUI ISUS CRISTOS

4.1. Puterea legislativă

Isus Cristos este legislator în plan supranatural atât prin *Decalog* cât și prin *Legea Nouă*, și în plan temporal prin *legea naturală*, adică prin legile creației (legea fizică, legea morală naturală, legea vieții sociale etc).

Sugerată în Vechiul Testament, revelată în Noul Legământ, acțiunea creatoare a Fiului și a Duhului, una și nedespărțită cu aceea a Tatălui, este limpede afirmată prin norma de credință a Bisericii: Este un singur Dumnezeu (...): El este Tatăl, El este Dumnezeu, El este Creatorul, El este Autorul, El este Cărmuitorul. El făcut toate prin sine însuși, adică prin Cuvântul său și prin Înțelepciunea sa, prin Fiul și Duhul Sfânt care sunt ca și mâinile sale. Creația este lucrarea comună a Sfintei Treimi²³.

De-a lungul Evangheliei, și mai ales în *Predica de pe Munte* unde declară că a venit să împlinească Legea (*Mt 5,17*), îl vedem pe Cristos revelându-se ca legislator. Misiunea sa este aceea de a completa, de a desăvârși Legea: această desăvârșire nu este o referință la o pură observare literară a Legii. „A completa” sau „a desăvârși” înseamnă a perfecționa Legea, a-i da acea finalitate pe care fariseii credeau că o are deja. Isus afirmă indirect că Legea este imperfectă. În mesianismul popular Mesia avea o relație cu Legea, dar aceasta nu implica rolul lui de a o desăvârși. Isus afirmă realitatea permanentă și chiar eternă a Legii, așa cum este afirmată în scrierile rabinice; dar, după Isus, legea cea desăvârșită și perfectă este cea care va dăinui, cea care are calitatea perenității, și nu Legea lui Moise cu interpretările sale orale. Cristos nu cere o observare literară a Legii, ci el dorește ca Legea să fie împlinită cu credință deoarece credința este cea care mântuiește²⁴.

Cristos dă o poruncă nouă (*In 13,34*): „Dacă mă iubiți, veți păzi poruncile mele” (*In 14,15; 15,10*). El vorbește despre poruncile sale în opoziție cu legea scribilor și a farizeilor: „Ați auzit că s-a spus ... Eu, însă, vă spun ...” (*Mt 5,21-48*). În această putere legislativă este inclusă puterea de a învăța poporul său pe care l-a format de-a lungul vieții sale pământești, lucru ce continuă mereu să-l facă prin intermediul miresei sale, Biserica (cf. *Mt 28,19-20*).

²³ *CBC*, nr. 292.

²⁴ Cf. Raymond E. BROWN – Joseph A. FITZMYER – Roland E. MURPHY, *Introducere și comentariu la Sfânta Scriptură*, VIII, pp. 165-166.

4.2. Puterea juridică

Isus Cristos, în calitatea sa de Înțelepciunea veșnică a Tatălui, este judecător prin natura sa: „Tatăl nu judecă pe nimeni, ci toată judecata i-a dat-o Fiului (...) și i-a dat puterea să facă judecata, pentru că este Fiul Omului” (*In* 5,22.27). Această putere i-a fost încredințată de către Tatăl deoarece Dumnezeu i-a supus lui toate și, în același timp, pe Cristos l-a pus cap al Bisericii (cf. *Evr* 2,8). Parabola judecății de pe urmă (*Mt* 25,31-46) îl prezintă pe Cristos ca Regele care vine să judece popoarele pentru a le da o recompensă sau o pedeapsă veșnică²⁵.

Cristos este Stăpânul vieții veșnice. Al lui este, în calitatea de Răscumpărător al lumii, dreptul plinar de a judeca definitiv faptele și inimile oamenilor. El a «câștigat» acest drept prin crucea sa. De aceea Tatăl toată judecata i-a dat-o Fiului (*In* 5,22; cf. *In* 5,27; *Mt* 25,31; *Fap* 10,42; 17,31). Or, Fiul nu a venit ca să judece, ci să mântuiască și să dăruiască viața care este în el. (cf. *In* 5,26)²⁶.

Această putere este de ordine supranaturală pe de o parte, judecata sufletelor; și de ordine naturală pe de altă parte, din cauza legii „cauză efect” care vrea să existe o judecată de circumstanță: ceea ce este bine este încununat, ceea ce este rău este destinat eșecului și este pedepsit în mod temporal. Puterea juridică se exercită astfel prin dreptul de a pedepsi sau de a recompensa oamenii în timpul vieții lor pământești. El a încredințat Bisericii o parte din această putere juridică. Ea poate de asemenea să ierte păcatele sau să dea o pedeapsă, iar efectul lor va fi și în ceruri: „Adevăr vă spun: Tot ce veți lega pe pământ va fi legat în cer și tot ce veți dezlega pe pământ va fi dezlegat în cer” (*Mt* 18,18). Citim în Evanghelia după Sfântul Ioan: „Căroră le veți ierta păcatele, vor fi iertate; căroră le veți ține, vor fi ținute” (*In* 20,23)²⁷.

²⁵ Cf. Raimondo SPIAZZI, *Teologia Cattolica*, Edizioni vivere in, I/2, Roma 1984, p. 1254.

²⁶ *CBC*, nr. 679.

²⁷ Cf. Marc-Antoine FONTELLE, *Construire la civilisation de l'Amour. Synthèse de la doctrine sociale de l'Eglise*, p. 26.

4.3. Puterea executivă

Puterea executivă a lui Cristos se exercită atât în ordinea supranaturală cât și în cea naturală.

4.3.1. În ordinea supranaturală

În ordinea supranaturală, această putere se exercită prin intervenția harului, prin sacramele, prin executarea unor sentințe judiciare etc. Această putere a lui Cristos se poate observa cel mai bine în sacramele care sunt acte ale lui Cristos. În acestea se poate vedea cum acțiunea lui Cristos nu ține cont de spațiu și timp. Spunând că sacramele sunt acte ale lui Cristos înseamnă că acestea au fost instituite de Cristos, că din cruce izvorăște harul prin intermediul sacramentului, că în orice sacrament este Cristos cel care vine în întâmpinarea omului și dăruiește mântuirea sa. Cristos nu face altceva decât să continue prin sacramele prezența sa salvifică în mijlocul oamenilor, o prezență care să transforme și să lege din nou viața omului de însăși viața lui Dumnezeu²⁸. În această privință, un exemplu sugestiv este puterea de a ierta păcatele pe care o are Isus și pe care a lăsat-o în sacramentul Spovezii. În evangheliile se vorbește despre Cristos care vine să scoată păcatul din lume (*In* 1,29) luându-l asupra sa pentru a duce lumea la Dumnezeu. El, mielul este imaginea slujitorului lui Dumnezeu care ia asupra sa păcatul poporului. Isus ridică păcatele nu numai pentru că le ispășește, ci pentru că odată cu venirea lui încetează, timpul puterii păcatului. El aduce cunoașterea lui Dumnezeu, care poate da cunoaștere capabilă să învingă păcatul²⁹.

Ca Domn, Cristos este și Capul Bisericii, care este Trupul său. Înălțat la cer și preamărit, împlinindu-și astfel desăvârșit misiunea, el rămâne pe pământ în Biserica sa. Răscumpărarea este izvorul autorității pe care Cristos, în virtutea Duhului Sfânt, o exercită asupra Bisericii (cf. *Ef* 4,11-13). Împărăția lui Cristos este prezentă deja tainic în Biserică, germele și începutul acestei împărății pe pământ³⁰.

²⁸ Cf. Alois BIȘOC, *Sacramele. Semnele credinței și ale harului*, Sapiența, Iași 2001, pp. 43-44.

²⁹ Cf. Bruno MAGGIONI, *Sfintele Evanghelii*, Paoline, București 1998, p. 409.

³⁰ Cf. *CBC*, nr. 669.

4.3.2. În ordine temporală această putere se exercită prin:

a. *Providența divină intervenind în istorie:*

Creția își are bunătatea și perfecțiunea sa, dar ea nu a ieșit cu totul împlinită din mâinile Creatorului. Ea a fost creată într-o stare de înaintare (*in statu viae*) spre o perfecțiune ultimă, neatinsă încă, pentru care a rânduit-o Dumnezeu. Numim Providență divină hotărârile prin care Dumnezeu își călăuzește creația spre această perfecțiune: „Dumnezeu apără și călăuzește cu providența sa tot ce a creat, ajungând cu tărie de la o margine la alta a lumii și toate le întocmește cu blândețe. Căci toate sunt goale și descoperite înaintea ochilor săi, chiar și cele ce vor rezulta din acțiunea liberă a făpturilor”. Mărturia Scripturi este unanimă: solicitudinea Providenței divine este concretă și imediată, ea se îngrijește de toate, de la lucrurile cel mai mărunte și neînsemnate până la cele mai mari evenimente ale lumii și ale istoriei. Cărțile sfinte afirmă cu tărie suveranitatea absolută a lui Dumnezeu în desfășurarea evenimentelor: „Dumnezeul nostru este în ceruri și face tot ce-i place” (*Ps* 115,3); iar despre Cristos s-a spus: „El deschide și nimeni nu va închide, El închide și nimeni nu va deschide” (*Ap* 3,7); „Multe sunt gândurile din inima omului, dar planul Domnului, acela se împlinește (*Prov* 19,21)³¹.

b. *Menținerea și guvernarea creației:* Creând-o, Dumnezeu nu-și lasă făptura la voia întâmplării. El nu îi dă numai ființă și existență, ci o și păstrează în fiecare clipă în ființă, îi dă facultatea de a acționa și o călăuzește spre scopul ei³². În scrisoarea către Coloseni, sfântul Paul spune: „Isus este icoana Dumnezeului nevăzut, primul născut din toată creația, pentru că prin el au fost create toate în ceruri și pe pământ: cele văzute și cele nevăzute, fie tronuri, fie stăpâniri, fie principate, fie puteri: toate au fost create prin el și pentru el. El este mai înainte de toate și toate subzistă în el” (*Col* 1,15-17). Cristos nu este străin de ceea ce există în creație, ba mai mult toate subzistă prin el, este o imagine a unui Cristos-cosmic³³. Pentru a susține mai mult acest punct de vedere trebuie apelat la evangheliile unde sunt relatate un anumit număr de minuni ale lui Isus săvârșite asupra cosmosului și asupra naturii: liniștirea furtunii, mersul pe apă, pescuirea minunată, apa schimbată în vin etc.³⁴

³¹ *CBC*, nr. 302-303.

³² *CBC*, nr. 301.

³³ Cf. Raimondo SPIAZZI, *Teologia Cattolica*, I/2, p. 1260.

³⁴ Cf. Bernard SESBOÛE, *A crede*, Sapientia, Iași 2011, p. 226.

c. *Executarea puterii juridice*: Cristos deține de asemenea și această putere juridică-executivă, în afară de aceea de a face ca legile sale să fie respectate și de a pune în aplicare judecățile sale. În parabola talanților și a judecății de pe urmă (*Mt 25,14-46*), regele execută sentințele sale și servitorii îl ascultă³⁵.

4.3.3. Intervenția secundară

Punerea în act a puterii executive se face întotdeauna prin intermediari, atât pe plan supranatural cât și temporal. Dumnezeu este Stăpânul suprem al planului său. Dar pentru înfăptuirea acestui plan, el se folosește și de colaborarea creaturilor. Acesta nu este un semn de neputință, ci arată măreția și bunătatea Dumnezeului atotputernic. Căci Dumnezeu nu dăruiește făpturilor sale doar existența, ci și demnitatea de a acționa ele însele, de a fi cauză și principiu unele pentru altele și de a conlucra în felul acesta la împlinirea planului său³⁶.

5. Natura acestei regalități

5.1. Regalitatea spirituală

„Împărăția mea nu este din lumea aceasta” (*In 18,36*). Greșeala apostolilor și a iudeilor din timpul lui Isus era aceea de a aștepta restaurarea unui mesianism politic. Această credință va fi motivul neînțelegerii și apoi a respingerii mesianității lui Isus. Funcția sa regală nu necesită legitimitatea din partea unei investiții umano-terestre, și nici nu se supune criteriilor mundane. Astfel, el nu-și pune încrederea așa cum fac regii din această lume, pe forță³⁷.

Se poate face o referință la ispitirea lui Isus (cf. *Lc 4,5-6*). Toată lumea aparține lui Satan, care este dispus să-i dea lui Isus puterea asupra tuturor împărățiilor de pe pământ.

³⁵ Cf. Marc-Antoine FONTELLE, *Construire la civilisation de l'Amour. Synthèse de la doctrine sociale de l'Eglise*, p. 28.

³⁶ Cf. *CBC*, nr. 306.

³⁷ Cf. Rinaldo FABRIS, *Giovanni*, Borla, Roma 1992, p. 930.

CAP. II: REGALITATEA SOCIALĂ A LUI ISUS CRISTOS

Dar Isus, încă de la începutul activității sale publice, refuză să formeze o împărăție pământească³⁸. În acest caz „lumea” este sistemul de nedreptate, cea care oprimă omul și-l face să păcătuiască (cf. *In* 8,23). Isus practică slujirea și refuză puterea (cf. *In* 6,10.15). Figura lui Isus, regele acestei lumi, se opune aceleia a „conducătorului lumii” (*In* 12,32;16,11), personificarea grupului care deține puterea în această lume, putere bazată pe forța armelor. Isus consideră folosirea puterii ca o componentă a sferei nedreptății și a păcatului. Cu siguranță, împărăția sa se distinge de altele. Opoziția sa față de această lume este clară; el în momentul în care a fost prins în Grădina Măslinilor pentru a fi judecat și condamnat s-a predat în mod pașnic și a oprit violența lui Petru (cf. *In* 18,11). Renunțând la folosirea forței, el a dovedit că nu este un rege ca toți ceilalți.

Regalitatea sa nu are nici o legătură cu această lume, având un fundament complet diferit de binomul putere-supunere. Regalitatea sa aparține la ceea ce este în cer, la sfera Tatălui și a Duhului; este așadar o regalitate care prin dragoste comunică viața. El este Mesia, regele desemnat și uns de Dumnezeu, dar nu impune propria împărăție: cei care-l acceptă ca rege o fac printr-o adeziune liberă. Respectul lui Cristos pentru libertate a fost manifestat la Ultima Cină, când și-a pus viața în mâinile lui Iuda, ca un act suprem de prietenie (cf. *In* 13,26). În acel moment, Isus s-a dat pe sine voluntar la moarte (cf. *In* 13,31)³⁹.

Împărăția lui Isus are un caracter supranatural și nu are afinități cu cea de pe pământ. Ea are o dimensiune escatologică⁴⁰. Dar mai ales, această dimensiune supranaturală a împărăției se poate vedea și din modul în care Isus stătea în fața lui Pilat când a fost judecat, singur și neavând pe nimeni care să-l susțină. Astfel, puterea acestei împărății se vedea în slăbiciunea și neputința pe care o prezenta regele acestei împărății, Isus, în fața marii puteri a Imperiului roman reprezentat de Pilat și de soldații săi⁴¹.

Împărăția sa aparține Duhului și mai puțin cărnii. Și mai mult, împărăția lui Isus aparține lumii de sus deoarece se observă curajul și seninătatea cu care Cristos proclamă împărăția sa și în momentul în care ar fi fost mai bine să o nege pentru a scăpa cu viață:

³⁸ Cf. IGNACE de la Potterie, *La Passione di Gesù*, Roma 1988, p. 79.

³⁹ Cf. Juan MATEOS – Juan BARRETO, ed., *Il vangelo di Giovanni*, Cittadella, Assisi 1982, pp. 727-728.

⁴⁰ Cf. Ugo VANNI, *Vangelo secondo Giovanni*, Roma 1974, pp. 183-184.

⁴¹ Cf. Henry van den BUSSCHE, *Giovanni*, Cittadella Editrice, Assisi, p. 580.

CAP. II: REGALITATEA SOCIALĂ A LUI ISUS CRISTOS

înainte de moartea sa⁴². De aceea, pentru a intra în această împărăție, omul trebuie să se renască prin botez: „Adevăr, adevăr îți spun: dacă cineva nu se naște din apă și Duh, nu poate să intre în împărăția lui Dumnezeu” (*In* 3,5), apoi e nevoie de convertire și de credință: „S-a împlinit timpul și s-a apropiat împărăția lui Dumnezeu! Convertiți-vă și credeți în evanghelie” (*Mc* 1,15). Iar această convertire are loc doar cu ajutorul harului lui Dumnezeu. Sfântul Toma ne spune:

Împărăția lui Dumnezeu constă în primul rând în acte interioare, și, în consecință, în tot ceea ce este în mod necesar legat de realizarea actelor interioare. Astfel, împărăția lui Dumnezeu fiind dreptate interioară, pace și bucurie spirituală, toate actele exterioare care se opun dreptății, păcii și bucuriei spirituale se opun în mod necesar împărăției lui Dumnezeu și trebuie deci interzise de către evanghelia împărăției⁴³.

Trebuie amintit aici și rolul important al crucii în viața celui care a intrat în împărăția lui Dumnezeu: „Dacă cineva vrea să vină după mine, să renunțe la sine, să-și ia crucea în fiecare zi și să mă urmeze” (*Lc* 9,23)⁴⁴.

Catehismul Bisericii Catolice ne spune că: Isus cheamă la intrarea în împărăție slujindu-se de parabole, trăsătură tipică a învățaturii sale (cf. *Mc* 4,33-34). Prin ele, el cheamă la ospățul împărăției (cf. *Mt* 22,1-14), dar cere și o alegere radicală: pentru a dobândi împărăția, trebuie să dai tot (cf. *Mt* 13,44-45); cuvintele nu sunt de ajuns, trebuie fapte (cf. *Mt* 21,28-32). Parabolele sunt pentru om ca niște oglinzi: primește cuvântul ca un pământ pietros sau ca un pământ bun (*Mt* 13,3-9)? Și ce face cu talanții primiți (cf. *Mt* 25,14-30)? Isus și prezența împărăției în această lume se află tainic în miezul parabolilor. Trebuie să intri în împărăție, adică să devii ucenic al lui Cristos, pentru a «*cunoaște misterele împărăției cerurilor*» (*Mt* 13,11). Pentru cei care rămân «afară» (*Mc* 4,11), totul rămâne enigmatic (cf. *Mt* 13,10-15)⁴⁵.

⁴² Cf. Raymond E. BROWN, *Giovanni*, Cittadella, Assisi 1979, p. 1073.

⁴³ TOMA de Aquino, *Summa Theologica*, II, Q 108, a 1. Preluat de pe <http://www.sacred-texts.com/chr/aquinas/summa/sum246.htm>.

⁴⁴ Cf. Marc-Antoine FONTELLE, *Construire la civilisation de l'Amour. Synthèse de la doctrine sociale de l'Eglise*, p. 30.

⁴⁵ Cf. *CBC*, nr. 546.

5.2. Regalitatea ține și de ordinea temporală

Faptul că împărăția este de ordin spiritual nu înseamnă că nu are nimic de-a face cu ordinea temporală. Cristos are de asemenea suveranitatea întreagă și asupra realităților temporale și, astfel, el poate dispune și să conducă creaturile așa cum consideră el mai bine. Isus nu neagă împărăția sa sau regalitatea sa cu privire la această lume, deoarece lumea va fi învinsă de cei care cred în el (cf. *IIn* 5,4)⁴⁶. Cu toate acestea, în timpul vieții sale pământești, Domnul nostru nu s-a folosit de puterea sa de a governa realitățile temporale: „Dați-i, așadar, Cezarului ceea ce este al Cezarului și lui Dumnezeu ceea ce este al lui Dumnezeu” (*Lc* 20,25). Astfel, el a delegat guvernarea lucrurilor pământești oamenilor⁴⁷. Despre acest subiect, sfântul Toma spune:

Însă, deși instituit rege de către Dumnezeu, Cristos nu a dorit în timpul vieții sale pământești să conducă în mod temporar o împărăție pământească. Astfel, el însuși a spus: „Împărăția mea nu este din lumea aceasta” (*In* 18,36). Din moment ce Cristos a venit să-i conducă pe oameni la Dumnezeu, el nu a vrut să-și exercite puterea juridică asupra realităților temporale. Iată de ce sfântul Ambroziu scrie: „Este normal și drept ca cel care a coborât din cer cu un scop divin să stea departe de lucrurile pământești; și nici nu trebuie să accepte să fie judecător în certurile omenești sau un arbitru al proprietăților, din moment ce el este judecător al celor vii și al celor morți și arbitru al meritelor”⁴⁸.

Totodată, el este autorul unic al fericirii și al prosperității atât pentru națiuni cât și pentru fiecare persoană. Acest lucru îl spune Papa Pius al IX-lea:

Dacă oamenii ar recunoaște autoritatea regală a lui Cristos în viața lor publică și în cea privată, atunci binecuvântări incredibile (o libertate adevărată, ordinea și liniștea, armonia și pacea) s-ar revărsa asupra întregii societăți. Imprimând autorității principilor și șefilor statului o autoritate sacră, demnitatea regală a Domnului nostru înobilează în același timp și obligațiile și supunerea cetățenilor. De aceea apostolul Paul, după ce le poruncește femeilor măritate și sclavilor de a-l vedea pe Cristos în persoana soților lor sau a stăpânilor lor, le recomandă totuși să îi asculte nu în mod servil ca pe niște

⁴⁶ Cf. Ugo VANNI, *Vangelo secondo Giovanni*, p. 184.

⁴⁷ Cf. Marc-Antoine FONTELLE, *Construire la civilisation de l'Amour. Synthèse de la doctrine sociale de l'Eglise*, pp. 30-31.

⁴⁸ TOMA de Aquino, *Summa Theologica*, III, Q 59, a. 4. Preluat de pe <http://www.sacred-texts.com/chr/aquinas/summa/sum510.htm>.

CAP. II: REGALITATEA SOCIALĂ A LUI ISUS CRISTOS

oameni, ci doar în spirit de credință ca pe niște reprezentanți ai lui Cristos. (...) Dacă principii și guvernanții aleși în mod legitim ar fi pătrunși de convingerea că ei nu conduc în numele lor ci mai ales în locul divinului Rege, ei își vor exercita autoritatea cu umilință, conștiinciozitate și cu înțelepciune și vor elabora și aplica legi având în vedere binele comun și demnitatea umană a supușilor lor!⁴⁹

Cristos domnește și asupra realităților temporale și chiar asupra celor care se află la conducerea statelor. Și lucrul acesta se mai poate baza și pe un alt considerent și anume că ființa umană aparține lui Dumnezeu, al cărui chip îl poartă; Dumnezeu nu are asupra ființelor umane numai dreptul de proprietate, dar poate pretinde și o recunoaștere radicală a domniei sale. Domnia lui Dumnezeu este și asupra conducătorilor lumii acesteia pentru că și conducătorul pământesc depinde de Dumnezeu, acțiunile sale trebuie să fie conforme cu ceea ce vrea Dumnezeu⁵⁰.

Concluzie

Împărăția lui Dumnezeu este realitatea pe care Cristos prin întreaga sa viață și prin faptele și cuvintele sale a făcut-o cunoscută, dar și mai mult a făcut-o prezentă. Această împărăție este total diferită de ceea ce înțeleg oamenii prin acest concept. Cel mai important lucru este că toți oamenii sunt chemați să facă parte din împărăția lui Dumnezeu prezentă deja în lume și plecând de la această doctrină a regalității sociale a lui Cristos să se imprime comportamentul social din timpul de astăzi.

⁴⁹ Pp. PIUS al XI-lea, Scrisoarea enciclică *Quas Primas*, nr. 19.

⁵⁰ Cf. Raymond E. BROWN – Joseph A. FITZMYER – Roland E. MURPHY, *Introducere și comentariu la Sfânta Scriptură*, VIII, pp. 165-166.

Regalitatea Bisericii

Introducere

În evanghelii, Isus vorbește despre regalitatea sa și despre împărăția sa. O împărăție care nu este din această lume, dar o împărăție pe care el a venit să o întemeieze pe pământ. În acest context apare întrebarea: împărăția adusă pe pământ de Isus poate fi identificată? Apoi, regalitatea lui Isus a fost transmisă și celor care se numără printre membrii acestei împărății ce se găsește în mijlocul oamenilor? Dacă da, atunci în ce constă regalitatea acestora? Vom încerca în acest capitol să dăm răspuns la aceste întrebări.

1. Evoluția regalității lui Cristos de-a lungul istoriei Bisericii

Cristos înviat exercită în Biserică puterea sa salvifică în favoarea oamenilor până la sfârșitul timpurilor, când împărăția lui Dumnezeu se va manifesta prin mântuirea definitivă a oamenilor și transformarea întregii creații. Regalitatea lui Cristos are și o valență escatologică și aceasta se va împlini la sfârșitul timpurilor când îi va judeca pe oameni potrivit răspunsului dat la chemarea harului în pelerinajul pământesc. Atunci, totul se va supune regalității lui Cristos. Creștinii participând la suveranitatea lui Cristos pe pământ și trăind conform voinței lui Cristos, la împlinirea timpurilor, și regalitatea lor se va desăvârși deoarece atunci se va instaura domnia definitivă a lui Dumnezeu la care aceștia au fost făcuți părtași.

Astfel, se poate spune că după cum misterul salvific al lui Cristos se dezvoltă în trei etape fundamentale (întrupare, moarte și înviere), în același mod regalitatea sa trece printr-o adevărată dezvoltare de la întrupare, trecând prin moarte, desăvârșindu-se cu glorificarea

CAP. III: REGALITATEA BISERICII

sa la înviere și mergând până la parusie unde această putere regală a lui Cristos va fi văzută de toți oamenii și pentru totdeauna¹.

De-a lungul istoriei acest concept a fost înțeles în diferite moduri de către Biserică. Astfel, încă de la începutul Bisericii, sfântul Ioan în *Cartea Apocalipsului* îi prezintă pe primii creștini care refuză să se supună puterii omenești pentru a fi doar în slujba regelui veșnic, Cristos². În timpul persecuțiilor, imaginea lui Cristos rege era foarte frecventă și creștinii îl luau pe Isus drept exemplu; trăiau cu speranța că dacă vor reuși să înfrunte aceste persecuții vor domni alături de Cristos sau că deja se aseamănă cu Cristos care în postura de rege a suferit chinul crucii³. În acest mod, împărăția lui Cristos este transferată din spațiul terestru și se considera că realizarea ei va avea loc într-un spațiu meta-terestru. Apoi, persoana lui Isus a fost pusă în centrul istoriei: aceasta era o formă prin care se afirma regalitatea lui Cristos asupra timpului. De la această înțelegere a regalității lui Isus ca și centru al istoriei, avem și astăzi datarea istoriei ca fiind înainte și după Cristos.

Totuși, înțelegerea greșită a regalității lui Cristos a dus la mari polemici în Evul Mediu, când Biserica nu făcea distincție între puterea spirituală și puterea politică: regalitatea lui Cristos fiind considerată sub un aspect pur mundan, pământesc și politic. În cele din urmă, Biserica ajunge la convingerea că suveranitatea lui Cristos are doar un caracter spiritual și teologic⁴.

A afirma că Dumnezeu e rege, că el e stăpânul întregii creații înseamnă libertate, eliberare. Suveranitatea lui Dumnezeu, și implicit a lui Cristos, pune capăt opresiunii regalităților pământești. Împărăția lui Dumnezeu se împotrivesc acelor împărății care îl fac pe om sclav și în acest fel Dumnezeu îi redă omului libertatea. Acest lucru Dumnezeu îl realizează în primul rând prin transformarea oamenilor în fiii săi. A fi „fiu a lui Dumnezeu” înseamnă: a nu mai fi sclavul altor regi și a altor puteri; a deveni capabil de

¹ Cf. Johannes FEINER – Magnus LÖHRER, *Mysterium Salutis*, V, pp. 891-892.

² Cf. Olivier ROUSSEAU, „La regalità di Cristo: sviluppo dell'idea nella teologia”, în *Concilium. Rivista internazionale di teologia*, nr. 1, 1966, pp. 152-153.

³ Cf. Severino DIANICH – Serena Noceti, *Trattato sulla Chiesa*, Queriniana, Brescia 2005, pp. 96-97.

⁴ Cf. Olivier ROUSSEAU, „La regalità di Cristo: sviluppo dell'idea nella teologia”, pp. 153-155.

iubire și de libertate. Suveranitatea lui Dumnezeu are un obiectiv global, universal deoarece Dumnezeu e Domnul și Creatorul întregii lumi⁵.

2. Împărăția lui Dumnezeu și Biserica

Orice rege pentru a domni trebuie să aibă un regat, o împărăție. Cristos spune despre împărăția sa că nu este din lumea aceasta, dar o împărăție pe care, conform evangheliilor, el a venit să o întemeieze pe pământ. În urma acestor premise se poate pune întrebarea dacă această împărăție a lui Dumnezeu a luat ființă și dacă există astăzi în lume.

Înainte de Conciliul al II-lea din Vatican se considera că împărăția lui Dumnezeu se identifică cu Biserica, de aceea termenul de „împărăție a lui Dumnezeu” a fost înlocuit cu cel de Biserică, fiind concepută ca realizarea pământească a împărăției lui Dumnezeu. Prin „împărăția lui Dumnezeu” se înțelegea o societate compactă și armonioasă de oameni ce trăiesc în spirit de sfințenie, îl recunosc pe Dumnezeu ca și tată, fiind cimentată de iubire și legătura cu Cristos⁶. Dar odată cu Conciliul al II-lea din Vatican, apare o nouă viziune în ceea ce privește raportul dintre Biserică și împărăția lui Dumnezeu:

Înainte de toate, împărăția se manifestă în însăși persoana lui Cristos, Fiul lui Dumnezeu și Fiul Omului, care a venit pe pământ „ca să slujească și să-și dea viața drept răscumpărare pentru mulți” (Mc 10,45).

După ce Isus, pătimind moartea pe cruce pentru oameni, a înviat, el a apărut rânduit ca Domn, Cristos și Preot în veac (cf. *Fap* 2,36; *Evr* 5,6; 7,17-21) și a revărsat asupra ucenicilor săi pe Duhul promis de Tatăl (cf. *Fap* 2,32). De atunci, Biserica înzestrată cu darurile întemeietorului său și păstrând cu fidelitate poruncile dragostei, umilinței și abnegației, primește misiunea de a vesti și a instaura la toate neamurile împărăția lui Cristos și a lui Dumnezeu și constituie pe pământ germele și începutul acestei împărății. Între timp, crescând încetul cu încetul, ea aspiră la împărăția desăvârșită și din toate puterile speră și dorește să se unească în slavă cu regele său⁷.

⁵ Cf. Luise SCHOTTROFF, „Esperienze de liberazione”, în *Concilium. Rivista internazionale di teologia*, nr. 2, 1984, pp. 124-126.

⁶ Cf. G. REGINA, „Il Regno di Dio nella spiritualità della Chiesa”, în *Somma del Cristianesimo*, Edizione Paoline, Roma 1958, p. 922.

⁷ *LG*, nr. 5.

CAP. III: REGALITATEA BISERICII

Constituția *Lumen gentium* descrie modul în care împărăția lui Dumnezeu se manifestă printre oameni: prin intermediul cuvântului, a operei și persoanei lui Cristos. Practic, împărăția se identifică cu persoana lui Cristos deoarece în Cristos, împărăția lui Dumnezeu a venit la noi și, în același timp, ea este o realitate aflată într-o continuă creștere până la sfârșitul timpurilor⁸. Cristos anunță că această domnie a lui Dumnezeu va avea loc în scurt timp (așteptarea iminentă), că are și un aspect viitor și, datorită puterii lui Dumnezeu, este prezentă în operele sale. La dimensiunea temporală a împărăției lui Dumnezeu (caracterul viitor și prezent), transcendența și imanența sunt legate împreună în mod dialectic în persoana lui Cristos. Domnia lui Dumnezeu e aproape sau deja prezentă (cf. *Mc* 9,1; *Mt* 11,12 / *Lc* 16,16; *Mt* 12,28 / *Lc* 11,20; *Lc* 17,20), ea este rezultatul exclusiv al acțiunii lui Dumnezeu (cf. *Lc* 11,2 / *Mt* 6,10) și totodată, trebuie să vină⁹.

Dar Cristos a instituit și Biserica pe care a înzestrat-o cu darurile sale și căreia i-a acordat o misiune: de a vesti și instaura la toate neamurile împărăția lui Dumnezeu și, astfel, ea devine „germenul și începutul acestei împărății”¹⁰. Se ajunge la o problemă delicată: împărăția lui Dumnezeu se identifică sau se distinge de Biserică. Noțiunea biblică a împărăției lui Dumnezeu este reliefată prin diferite nuanțe, prin urmare este un fapt cert că aceasta există. Proba cea mai mare a existenței acestei împărății este aceea a creșterii: dacă ea crește e un semn că există, dar nu în mod perfect.

A susține că împărăția lui Dumnezeu aparține doar la sfera viitorului, sau că se reduce doar la un caracter pur spiritual de supunere la puterea divină, înseamnă o limitare a sensului pe care îl exprimă Sfânta Scriptură¹¹. Isus vorbește despre domnia lui Dumnezeu, despre supremația sa absolută asupra tuturor puterilor de pe acest pământ. Împărăția lui Dumnezeu nu este din această lume, dar ea are multe de spus acestei lumi. Refuzul lui Isus de a pune opera sa și pe aceea a ucenicilor săi în competiție cu puterile politice ce stăpânesc asupra popoarelor nu e bazată pe nici o formă de spiritualism și nici pe vreo dorință de a fugi de lume, dar pe așteptarea și speranța unei împărății a lui Dumnezeu ce va pune orice om și orice putere umană sub unica putere absolută, aceea a lui Dumnezeu. Se

⁸ Cf. Gérard PHILIPS, *La Chiesa e il suo mistero*, Jaca Book, Milano 1975, p. 91; Yves KONGAR, *Un popolo messianico*, Queriniiana, Brescia 1976, pp. 133-135.

⁹ Cf. Siegfried WIEDENHOFER, *La Chiesa*, San Paolo, Torino 1994, p. 69.

¹⁰ *LG*, nr. 5.

¹¹ Cf. Gérard PHILIPS, *La Chiesa e il suo mistero*, p. 91.

CAP. III: REGALITATEA BISERICII

urmărește astfel o perspectivă de relativizare a puterilor mundane și o deschidere a omului spre libertate și demnitate. Acest lucru va fi realizat de către Biserică prin proclamarea constantă a unicei domnii a lui Dumnezeu asupra lumii și a conștiinței și denunțarea oricărei forme de subjugare a omului de către om. Și totodată, implică înaintea de toate Biserica însăși la a se pune între Dumnezeu și om, cu conștiința că acest misterios raport este inviolabil și că nici măcar ea nu se poate absolutiza pe sine însăși, dar că trebuie să apere acel spațiu de libertate în care se manifestă și acționează domnia lui Dumnezeu.

Se poate vorbi de un ecleziocentrism pentru a indica poziția prin care lumea ar trebui să aibă ca și destinație Biserica pentru a se converti, și aceasta nu ar avea nevoie de nici o autotranscendență pentru a putea fi ea însăși împărăția lui Dumnezeu în germen și început¹².

Împărăția este, de asemenea, adunarea celor care fac parte din ea, au intrat în ea, și deja de astăzi, nu doar la sfârșitul timpurilor. Biserica e mai mult decât o prefigurare a împărăției: este stadiul său inițial și prima sa etapă din procesul ei de creștere¹³. Împărăția lui Dumnezeu se inaugurează în Biserică¹⁴.

Conform constituției *Lumen gentium* (nr. 3) împărăția e pusă în primul rând în raport cu Cristos, apoi cu Biserica. Împărăția nu e doar un eveniment viitor care se va manifesta la sfârșitul lumii, dar un eveniment care crește deja în lume: fie în persoana lui Cristos care a anunțat-o și a inaugurat-o, fie în Biserică, ce e considerată a fi împărăția lui Cristos deja prezentă în mister¹⁵.

Între Biserică și împărăție există o strânsă legătură, legătura unei treceri, a unui progres de la una la alta, ce își va avea împlinirea în acel dincolo al istoriei. Oricum, unde se vorbește despre împărăție se profilează Biserica. Acolo unde Biserica trăiește profund misiunea sa, împărăția lui Dumnezeu prinde formă. Biserica e deja o parte a umanității în care darurile Duhului lui Dumnezeu sunt prezente cel puțin ca un germen. Este vorba de acel *deja și nu încă* al împărăției. Acest *deja* al împărăției se realizează în Biserică, în primul rând prin Euharistie pentru că la celebrarea Euharistiei, Biserica intră în comuniune

¹² Cf. Severino DIANICH – Serena NOCETI, *Trattato sulla Chiesa*, pp. 109-115.

¹³ Cf. Gérard PHILIPS, *La Chiesa e il suo mistero*, pp. 91-92.

¹⁴ Cf. Jean-Marie TILLARD, *Chiesa di Chiesa. L'ecclesiologia di comunione*, Queriniana, Brescia 1989, p. 70.

¹⁵ Cf. Sandro PANIZZOLO – Erio CASTELLUCCI, *Noi Chiesa*, Paoline, Roma 1989, p. 31.

cu liturgia cerească care e și liturgie escatologică, și primește în acest mod arvuna împărăției. Orice act de cult e o mărturie a împărăției lui Cristos. Deja într-un anumit grad, experiența acestei împărății se realizează. Biserica devine un loc al acestei experiențe. Comunitatea de legătură este Biserica între *deja și nu încă*. Așadar, împărăția e prezentă în istorie.

Dacă această legătură dintre Biserică și împărăție se actualizează în cel mai înalt grad în Euharistie, ea este văzută și în acțiune, în viața cotidiană. Biserica e în lume comunitatea care face prezent acel *deja* al împărăției, prin *agape*. În contrast cu împărățiile din această lume, puterea sa vine din caritate și din slujirea lui Dumnezeu¹⁶.

Totuși, există și o mare critică în această direcție, cum e faimoasa expresie a lui A. Loisy: „Isus a predicat împărăția lui Dumnezeu și a luat naștere Biserica”. Loisy vede Biserica doar ca o realitate exterioară, lipsită de orice vitalitate și perspectivă escatologică. Această expresie poate fi corectată astfel: Isus a predicat împărăția lui Dumnezeu, și în realitate ceea ce s-a născut a fost împărăția lui Dumnezeu, dar sub trăsăturile Bisericii, sau cel puțin, după cum spune *Lumen gentium*, „*in mysterio*”¹⁷ sau, dacă se vrea, „în germen și început”¹⁸.

Așadar, Biserica nu se identifică cu împărăția glorioasă, dar se îndreaptă spre ea sau o anticipă; este doar o prefigurare, prima realizare. Venirea lui Cristos a schimbat cursul istoriei și din acel moment etapa finală proiectează lumina sa asupra creației actuale: mai mult, marchează de atunci o acțiune transformatoare. Biserica e cufundată în lumea viitoare, dar nu ca o metaforă, ci în virtutea realității sale interioare.

În această perspectivă, tensiunea escatologică păstrează intact tot dinamismul său. De fapt, în timpul creșterii sale, Biserica aspiră cu toate forțele spre stadiul perfect. Aici se atinge misterul speranței creștine, această așteptare perseverentă și sigură a întâlnirii decisive cu Regele. Acest moment decisiv nu înseamnă sfârșitul Bisericii dar împlinirea sa perfectă, așa că nu anulează speranța, dar o realizează; și în această împlinire, Biserica ce a luat naștere din misterul Cristos, inaugurează existența sa glorioasă pentru eternitate.

¹⁶ Cf. Jean-Marie TILLARD, *Chiesa di Chiese. L'ecclesiologia di comunione*, pp. 70-74; David POWER, „In spirito, mente e corpo”, în *Concilium. Rivista internazionale di teologia*, nr. 3, 1996, pp. 144-145.

¹⁷ *LG*, nr. 3.

¹⁸ *LG*, nr. 5.

CAP. III: REGALITATEA BISERICII

Va veni o zi în care Biserica își va sfârși „slujirea” și va începe să domnească. Dar acum nu se află la acel punct: dacă Biserica în faza sa pământească ar dori să domnească în loc să slujească, ar compromite în mod fatal regalitatea sa în gloria viitoare¹⁹.

Pentru a explica această prezență a împărăției în Biserică, scolasticii spun că Biserica este *res et sacramentum* a împărăției: *res* deoarece realitatea împărăției este deja prezentă, *sacramentum* deoarece cu toate acestea acea realitate nu e prezentă în statutul ei de realizare plenară, chiar dacă face să se intuiască ceea ce va fi în ziua Fiului Omului, când „orice domnie, stăpânire și putere”, acele forțe ostile împărăției vor fi supuse (cf. *1Cor* 15,24; 2,21; *Col* 2,15; *1Pt* 3,22)²⁰.

În același timp trebuie subliniat faptul că între Biserică și lume nu există identitate, coincidență, după cum nu există nici între Biserică și mântuire. Între Biserică și lume există tensiuni, deoarece lumea nu știe ce este Biserica, și anume sacrament. Și are privirea îndreptată spre viitor până la sfârșitul timpurilor, până la plinătatea împărăției lui Dumnezeu²¹. Dar o Biserică ce pretinde căutarea împărăției lui Dumnezeu făcând abstracție de lume, nu poate fi numită Biserică creștină. Împărăția lui Dumnezeu este mai vastă decât Biserică, a cărei funcție specifică constă în a îndrepta lumea spre împărăție și de a aspira ea însăși către aceasta²². Când comunitatea creștină uită condiția sa pur referențială, capătă un spirit lumesc în sens negativ bazându-se pe o ecleziologie a puterii și riscă să nu mai fie un semn transparent al împărăției pentru oameni²³.

Biserica nu se identifică cu împărăția lui Dumnezeu, dar e sacramentul istorico-salvific al împărăției lui Dumnezeu în faza escatologică, constituită de Cristos, ce permite realizarea împărăției lui Dumnezeu. Atât timp cât ține istoria, Biserica nu se identifică cu împărăția lui Dumnezeu²⁴.

¹⁹ Cf. Gérard PHILIPS, *La Chiesa e il suo mistero*, pp. 92-93.

²⁰ Cf. Jean-Marie TILLARD, *Chiesa di Chiese. L'ecclesiologia di comunione*, p. 89.

²¹ Cf. Battista MONDIN, *Le nuove ecclesiologie*, Paoline, Roma 1980, pp. 156-157.

²² Cf. *LG*, nr. 3.5.9.

²³ Cf. Jesús ESPEJA, *L'Église, mémoire et prophétie*, Les Éditions du Cerf, Paris 1987, p. 15.

²⁴ Cf. Karl RAHNER, *Sacramentum mundi*, II, Ed. Morcelliana, Brescia 1974, p. 195.

3. Iubirea: legea cea nouă a împărăției lui Dumnezeu

A-l cunoaște pe Dumnezeu lui Isus poate deveni fundamentul unui mod nou de viață, ceea ce înseamnă un comportament aducător de libertate și creator de fericire. Reușita noului mod de viață depinde de felul în care discursul lui Isus despre împărăția lui Dumnezeu este păstrat deschis și eficace. Se vede clar că lucrul acesta este posibil numai prin socializare, întrucât numai prin comunicare, în cadrul unor relații și raporturi interumane poate fi creată acea atmosferă, în care să poată fi cunoscute și analizate nevoile, problemele, necazurile și dorințele și totodată găsită o cale de rezolvare a lor prin dezvoltarea de modele corespunzătoare și prin comportamente consecvente. Specificul creștin al moralei promovate într-un astfel de spațiu al relațiilor sociale nu conține în primul rând principii cu totul și cu totul ieșite din comun, această morală creștină nu se impune prin motivații specifice, ci face referință clară și decisă la contextul motivațional al împărăției lui Dumnezeu. Acest context, înțeles ca un raport fundamental între viața creștinului și perspectiva împărăției cerului, a fost oferit de Isus ca un spațiu plin de sens destinat edificării vieții. Este un spațiu care trebuie văzut ca fiind prin excelență locul în care valoarea vieții este promovată atât în ceea ce este ea (esența) cât și în ceea ce poate și trebuie să devină (existența). În acest caz acțiunea morală își dobândește forța motorie din caracterul indicativ al discursului despre Dumnezeu cel solidar și despre împărăția sa.

Se poate constata că luarea de poziție a lui Dumnezeu în favoarea omului, a fiecărui om, a declanșat un proces eficace, un proces ce concretizează darul mântuirii. Această experiență trebuie să fie socială. Asta pentru că o tendință, o orientare spre împărăția lui Dumnezeu se poate realiza numai într-un raport social bazat pe dreptate și libertate. Realității sociale a împărăției lui Dumnezeu, realitate care vine din afară, din exterior, de departe, îi corespunde realitatea socială prezentă a comunității lui Isus, o comunitate orientată radical spre umanizarea continuă a relațiilor interpersonale. O astfel de umanizare în spiritul lui Isus se dovedește a fi realizată realmente cu succes acolo unde este practică iubirea față de aproapele²⁵.

²⁵ Cf. Lucian FARCAȘ, „Dumnezeu este dragoste și dreptate”, în *Dialog Teologic*, nr. 3, 1999, pp. 70-72.

CAP. III: REGALITATEA BISERICII

Prin dragostea față de aproapele, credincioșii laici trăiesc și-și manifestă participarea lor la regalitatea lui Isus Cristos, adică la puterea Fiului Omului care „nu a venit să fie slujit, dar ca să slujească” (*Mc* 10,45): ei trăiesc și-și manifestă această regalitate în modul cel mai simplu, la îndemâna tuturor și întotdeauna, și în același timp în modul cel mai înălțător, pentru că dragostea este cel mai înalt dar pe care-l oferă Duhul pentru edificarea Bisericii (cf. *1Cor* 13,13) și pentru binele omenirii. În realitate, dragostea animă și sprijină o solidaritate operantă, atentă la toate nevoile ființei umane²⁶.

Isus chiar dacă a vorbit în mod expres de iubirea față de Dumnezeu de puține ori, totuși, ea este presupusă peste tot, nu în cele din urmă prin raportul plin de încredere față de Tatăl (*Abba*). Legătura cu iubirea față de aproapele ca și acțiunea iubirii față de Dumnezeu în iubirea față de oameni își au fundamentul în domnia divină: Dumnezeu vrea ca să fie iubit în iubirea față de oameni așa cum este el - cel îndurător și plin de iubire²⁷.

În evangheliile sinoptice găsim menționată expres această poruncă a iubirii cu dublă valență: „Să-l iubești pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău și din tot cugetul tău! Aceasta este cea mai mare și cea dintâi poruncă. Iar a doua este asemenea acesteia: «Să-l iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți!»” (*Mt* 22,37-39 și textele paralele). Porunca iubirii față de Dumnezeu și față de aproapele nu era o noutate pentru că în Vechiul Testament găsim, chiar dacă nu o întâlnim ca un tot unitar, două texte unde este prezentată această poruncă: *Dt* 6,5 (Să-l iubești pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău și din toată puterea ta!) și *Lev* 19,18 (Să-l iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți!). Noutatea constă în a pune pe același plan cele două porunci, ambele fiind porunci importante²⁸. Porunca iubirii față de Dumnezeu și față de aproapele recunoaște o diferențiere care rămâne, însă, și în acest caz, ea implică o identificare dinamică între iubirea lui Dumnezeu și iubirea aproapelui. Asta înseamnă că iubirea față de aproapele trebuie să fie caracterizată de aceeași necondiționare și de aceeași

²⁶ *CL*, nr. 41.

²⁷ Cf. Lucian FARCAȘ, „Dumnezeu este dragoste și dreptate”, pp. 72-73.

²⁸ Cf. Raymond E. BROWN – Joseph A. FITZMYER – Roland E. MURPHY, *Introducere și comentariu la Sfânta Scriptură*, VIII, pp. 286-287.

libertate ca și iubirea față de Dumnezeu. Această iubire este una și aceeași. Ea nu este actul unei oarecare simpatii sau antipatii din partea omului, ci un act responsabil și conștient al intervenției omului în favoarea fericirii spre care se tinde. Pe aproapele nu l-am căutat și nu l-am ales în mod special sau preferențial, ci este omul care poate fi aici doar o singură dată și care are nevoie de noi²⁹.

Această perspectivă a iubirii aproapelui capătă o nouă perspectivă datorită lui Cristos care devine o paradigmă în trăirea acestei iubiri: „Să vă iubiți unii pe alții. Așa cum eu v-am iubit, așa să vă iubiți unul pe altul.” (*In* 13,34). Porunca iubirii reciproce arată calea pentru a trăi în Cristos viața trinitară în Biserică, trupul lui Cristos, și pentru a transforma împreună cu el istoria până la împlinirea ei în Ierusalimul ceresc. Porunca iubirii reciproce, care constituie legea vieții poporului lui Dumnezeu, trebuie să inspire, să purifice și să înalțe toate raporturile umane în viața socială și politică: a fi om înseamnă a fi chemat la comuniunea interpersonală, deoarece chipul și asemănarea lui Dumnezeu întreit constituie rădăcina întregului „etos” uman... al cărui punct culminant este porunca iubirii³⁰.

Dinamica împărăției se dovedește a fi cea mai autentică acolo unde oamenii, afectați fiind de aceleași limite omenești, atinși fiind de aceeași vină și de aceeași soartă, ajung la o apropiere reciprocă fără rezerve: acolo unde cineva nu se mulțumește să ierte pe cineva, ci acceptă ca și altul să-l ierte pe el; acolo unde cineva nu se mulțumește să fie fratele celuilalt, ci în celălalt (ex. un răufăcător) îl caută și-l acceptă pe fratele său; acolo unde cineva nu se mulțumește cu mulțimea faptelor de binefacere pornind numai de la propriul punct de vedere, ci acceptă ca să i se facă și lui bine; acolo unde cineva care este foarte înzestrat, nu se mulțumește s-o facă pe mijlocitorul celuilalt, ci îi vine în ajutor pentru o conștientizare personală și o exprimare mai bună; acolo unde are loc așa ceva, șansa realității și realizării împărăției lui Dumnezeu este luată în seamă cu seriozitate³¹. Această mărturie a iubirii adevărate are puterea de a-l face vizibil pe Dumnezeu cel invizibil: „Nimeni nu l-a văzut pe Dumnezeu vreodată. Dacă ne iubim unii pe alții, Dumnezeu rămâne în noi și iubirea lui Dumnezeu în noi este desăvârșită” (*IIn* 4,12). Iubirea nu

²⁹ Cf. Lucian FARCAȘ, „Dumnezeu este dragoste și dreptate”, p.73.

³⁰ Cf. CONSILIUL PONTIFICAL PENTRU DREPTATE ȘI PACE, *Compendiu de doctrină socială a Bisericii*, Sapientia, Iași 2007, nr. 32-33.

³¹ Cf. Lucian FARCAȘ, „Dumnezeu este dragoste și dreptate”, pp. 73-74.

excluse dreptatea, ci dimpotrivă, este nevoie de iubire pentru ca dreptatea să fie deplină. Egalitatea introdusă cu ajutorul dreptății se limitează însă la sfera bunurilor obiective și extrinseci, în vreme ce iubirea și milostivirea îi face pe oameni să se întâlnească în valoarea care este omul însuși, cu demnitatea care îi este proprie³².

4. Funcția regală a Bisericii

Isus Cristos a instituit Biserica și ea este un germen al împărăției sale. Dar Cristos, nu doar că a instituit Biserica, ci i-a făcut pe toți membrii ei părtași la funcția sa sacerdotală (devin instrumente de întâlnire între Dumnezeu și omenire, între Dumnezeu și lume), profetică (participă la vestirea Evangheliei) și regală (devin membrii ai împărăției lui Dumnezeu). Misiunea lui Cristos – preot, profet și rege – continuă să fie realizată în lume de către membrii Bisericii. Toți, întreg poporul lui Dumnezeu, participă la aceste funcții³³.

Poporul lui Dumnezeu este făcut părtaș de suveranitatea lui Dumnezeu deoarece se supune domniei lui Isus Cristos în Duhul său, străbate cu el drumul crucii, merge pe urmele lui și devine asemenea lui. Comunitatea credincioșilor în Cristos se înțelege ca o comunitate escatologică de mântuire, ce trăiește regalitatea celui Înviat și așteaptă a doua venire a lui Cristos și întemeierea definitivă a împărăției lui Dumnezeu la sfârșitul timpurilor. Prin misterul morții sale, Cristos i-a făcut pe oameni părtași la regalitatea sa și apartenența la poporul regal poate fi văzută și prin participarea la Euharistie³⁴.

Isus a adunat în jurul său o comunitate de persoane ca prim „germen” al împărăției sale și instrument prin care aceasta se va răspândi în lume. Această comunitate nu se prezintă ca o uniformitate, dar structurată în diverse grupuri după voința lui Cristos. Astfel, ea este stratificată și poate fi imaginată ca o suprafață circulară, subdivizată într-o serie de cercuri concentrice în centrul cărora se află Cristos. Cercul cel mai mare e constituit de acea masă de persoane care sunt numite generic mulțime, într-un cerc mai restrâns sunt

³² Cf. Bartolomeo SORGE, *Introducere în doctrina socială a Bisericii*, Sapientia, Iași 2010, pp. 66-67.

³³ *CL*, nr. 14.

³⁴ Cf. Jürgen WERBICK, *La Chiesa. Un progetto ecclesologico per lo studio e per la prassi*, Queriniana, Brescia 1998, pp. 71.76-77.

CAP. III: REGALITATEA BISERICII

discipolii, și mai spre centru, grupul celor doisprezece și cel mai aproape de centru este Petru³⁵. Prin urmare, Biserica are o structură ierarhică încă de la înființarea ei³⁶.

Această Biserică structurată ierarhic, în primul rând constituie o comunitate care are ca și element de unificare Botezul. Botezul îi face pe toți membrii Bisericii să participe la tripla misiune a lui Cristos de preot, profet și rege. La funcția regală se participă în mod diferit în funcție de preoția pe care o au membrii Bisericii – comună sau ierarhică. Absolutismul ca formă de guvernare a Bisericii e o realitate ce contrazice esența Bisericii. În Biserică nu există diviziuni între superiori și supuși. Fiecare membru al Bisericii participă la cele trei funcții. Dacă în cadrul Bisericii există atât o structură ierarhică cât și o structură neierarhică, această diviziune există doar în interiorul comuniunii și în același timp e o diferențiere voită de către Cristos. De aceea, când Biserica vorbește despre autoritatea sa, în primul rând și esențial este ca ea să facă referință la autoritatea lui Cristos. Mântuitorul nu a lăsat moștenire autoritatea sa ierarhiei. Domnul înălțat la dreapta Tatălui domnește în continuare și în mod direct asupra Bisericii sale; Cuvântul său rămâne obligatoriu pentru totdeauna și pentru toți membrii Bisericii³⁷.

În Biserică atunci când se vorbește despre conducere și autoritate se are în vedere cu totul altceva, și anume slujirea. Cei care fac parte din împărăția lui Dumnezeu, cei care participă la funcția regală a lui Cristos nu sunt altceva decât niște slujitori.

Primind și vestind evanghelia prin puterea Duhului, Biserica devine comunitate evanghelizată și evanghelizatoare și tocmai de aceea devine slujitoarea oamenilor. În ea, credincioșii laici participă la misiunea de slujire a persoanei și a societății. Desigur, Biserica are drept scop suprem împărăția lui Dumnezeu, căreia „îi constituie pe pământ germenul și începutul”, și, prin urmare, este consacrată total preamării Tatălui. Dar împărăția este izvor de eliberare deplină și de mântuire totală pentru oameni: cu aceștia, așadar, Biserica înaintea și trăiește, realmente și profund solidară cu istoria lor. Primind misiunea de a prezenta lumii misterul lui Dumnezeu care strălucește în Cristos Isus, Biserica îl dezvăluie totodată pe om, omului, îi face cunoscut sensul existenței sale, îl deschide spre adevărul întreg despre sine și despre destinul său. În această perspectivă, Biserica este chemată, în virtutea

³⁵ Cf. Sandro PANIZZOLO – Erio CASTELLUCCI, *Noi Chiesa*, pp. 31-32.

³⁶ Cf. Battista MONDIN, *Le nuove ecclesiologie*, pp. 337-339.

³⁷ Cf. Alexander MÜLLER, „Autorità e ubbidienza nella Chiesa”, în *Concilium. Rivista internazionale di teologia*, nr. 3, 1966, pp. 66-67.

CAP. III: REGALITATEA BISERICII

misiunii sale evanghelizatoare, să-l slujească pe om. Această slujire se fundamentează în principal pe faptul minunat și uluitor că „prin întrupare, Fiul lui Dumnezeu s-a unit, într-un fel, cu fiecare om”³⁸.

În acest sens, întreaga Biserică, ierarhie și credincioși laici, are misiunea de a descoperi și a face descoperită demnitatea inviolabilă a fiecărei persoane umane. Pentru a vedea de unde provine demnitatea persoanei umane trebuie să facem referință la originea și la scopul omului: „creat de Dumnezeu după chipul și asemănarea sa, și răscumpărat de sângele prea prețios al lui Cristos, omul este chemat să fie «fiu în Fiul» și templu viu al Duhului, și este destinat la viața veșnică de comuniune fericită cu Dumnezeu. De aceea, orice violare a demnității personale a ființei umane strigă răzbunare în fața lui Dumnezeu și ia aspectul unei ofense adusă Creatorului omului”³⁹. Numai că orice slujire făcută persoanei umane este în același timp și o slujire a întregii societăți deoarece există interdependență și reciprocitate între persoane și societate.

Pe lângă slujirea persoanei umane, Biserica este chemată de Dumnezeu și la slujire dragostei.

După cum sfânta Biserică, la începuturile sale, unind ospățul frățesc, „agapé”, cu cina euharistică, se arăta adunată toată laolaltă în jurul lui Cristos prin legătura dragostei, tot astfel, în orice vreme, ea se face recunoscută după acest semn al iubirii; în timp ce se bucură de inițiativele altora, ea își revendică operele de caritate ca pe o îndatorire și un drept inalienabil. De aceea, mila față de cei săraci și bolnavi, precum și așa-numitele opere de caritate și întrajutorare pentru a ușura toate suferințele omenești sunt în mod deosebit apreciate în Biserică⁴⁰.

5. Regalitatea laicilor

Prin apartenența lor la Cristos, domn și rege al universului, credincioșii laici participă la misiunea împărătească și sunt chemați la slujirea împărăției lui Dumnezeu și la răspândirea ei în istorie⁴¹. Laicii participă la funcția regală a lui Cristos⁴². Conceptul de

³⁸ CL, nr. 36.

³⁹ CL, nr. 37.

⁴⁰ Cf. CONCILIUL AL II-LEA DIN VATICAN, Decret despre apostolatul laicilor *Apostolicam actuositatem* (18 noiembrie 1965), EARCB, București 2000, nr. 8.

⁴¹ Cf. CL, nr. 14.

CAP. III: REGALITATEA BISERICII

„funcție regală” atribuit laicilor nu este în concordanță cu ceea ce se înțelege prin relația dintre stăpân și slujitor deoarece același individ conduce și ascultă. A domni înseamnă a-l sluji pe Cristos, și a sluji este echivalent cu a domni în toată libertatea⁴³. Există un alt mod de a considera chestiunea capacității de autoritate a laicilor. Biserica trebuie să fie înțeleasă ca și comuniune a celor care trăiesc în Cristos prin legătura Duhului și în care fiecare posedă într-o anumită măsură anumite daruri pe care trebuie să le împărtășească și altora. Există anumite sectoare pastorale în Biserică în care cei botezați sunt chemați să-și îndeplinească o autoritate limitată.

Prin Botez, laicii sunt încorporați în Biserică și își asumă în acest fel responsabilitatea apostolatului în interiorul și în afara comunității credincioșilor. Deși misiunea lor obișnuită se exprimă printr-o mărturie a vieții de dincolo, ei pot fi inserați în apostolatul ierarhic conform cu necesitățile Bisericii și după capacitățile fiecăruia. În chestiunile ce privesc viața Bisericii, laicii au doar un rol consultativ și trebuie să aibă o atitudine de respect și ascultare față de cei care îl reprezintă pe Cristos Capul⁴⁴.

Se poate observa o anumită dificultate în privința regalității laicilor: doar Cristos domnește, în timp ce discipolii sunt supușii săi. Acum, în schimb, Isus i-a făcut părtași pe toți discipolii săi, și nu doar pe apostoli și succesorii lor de regalitatea sa, de împărăția sa.

Această împărăție nu se realizează instantaneu, imediat. Acum ea este în drum spre perfecțiune și se găsește în stadiu inițial. Pentru Cristos această împărăție se va desăvârși la sfârșitul timpurilor când el se va supune Tatălui, dar nu numai el, ci și întreaga creație (cf. *Fil* 2,8-11; *1Cor* 15,27-28).

Când Cristos le comunică această slujire discipolilor săi, o oferă împreună cu împărăția și îi înzestrează și cu acea putere care face să crească împărăția în mod continuu. El nu le-a dat doar roadele împărăției, dar însăși puterea sa. Cum are loc această transformare? Prin intermediul victoriei asupra păcatului personal pentru a trăi o viață sfântă. Deja sfântul Paul în *Scrisoarea către Romani* (6,12) învață că cei botezați nu se pot lăsa dominați de atracția păcatului, deoarece în acest caz ei se întorc la statutul de sclavi.

⁴² Cf. CONCILIUL AL II-LEA DIN VATICAN, Constituția pastorală privind Biserica în lumea contemporană *Gaudium et spes* (7 decembrie 1965), EARCB, București 2000, nr. 36.

⁴³ Cf. Gérard PHILIPS, *La Chiesa e il suo mistero*, p. 372.

⁴⁴ Cf. Edward KILMARTIN, „Il diritto del laicato nella elezione del vescovo”, în *Concilium. Rivista internazionale di teologia*, nr. 7, 1980, p. 84.

CAP. III: REGALITATEA BISERICII

Dacă în schimb își domină pasiunile lor perverse, atunci ei contribuie la răspândirea împărăției implicându-i și pe frații lor, „cucerindu-i” doar cu armele umilinței și răbdării. Aceasta e forța de care dispun slujitorii Marelui Rege care e prin excelență „servitorul lui Iahve”⁴⁵. Astfel, ei trăiesc regalitatea creștină înainte de toate prin lupta spirituală pentru a învinge în ei înșiși împărăția păcatului⁴⁶.

Părinții Bisericii au descoperit o strânsă legătură între regalitatea creștinilor și victoria lor asupra păcatului; baza nu este câmpul politic ci preoția comună. Sfântul Ilariu spune: „Creștinul devine rege al vechiului stăpân, păcatul, și se oferă astfel ca ofrandă vie lui Dumnezeu”. Și într-un alt loc afirmă: „Aceștia sunt niște regi asupra cărora păcatul nu mai are nici o putere, din contra, domină propria persoană, domină această carne care acum ascultă și este supusă lor. Ei sunt regi, și Domnul lor este Dumnezeu însuși. Și sunt, de asemenea, stăpâni, nu sclavi, ai păcatului”⁴⁷. Păcatul are o mare forță, este o putere de dimensiuni mondiale; păcatul e un stăpân care domnește asupra întregii omenirii și asupra întregii istorii. Astfel, omul care s-a vândut păcatului, e sclavul păcatului, nu e liber în nici unul dintre impulsurile sale vitale. De aceea, creștinul trebuie să se împotrivescă acestei forțe care vrea cu orice preț să pună stăpânire pe omenire⁴⁸.

Ambroziu adaugă în această privință: „creștinii își supun propriul trup și conduc propriul suflet, fără să se lase în voia pasiunilor; creștinul e stăpân peste el însuși; el poate fi numit rege (*rex*) deoarece e capabil să-și conducă propria persoană; este liber și independent și nu se lasă supus nici unei sclavii”.

Omul, eliberat de sclavia coruptibilității, va intra în împărăția fiilor liberi ai lui Dumnezeu. „Toate sunt ale voastre, iar voi sunteți ai lui Cristos, iar Cristos a lui Dumnezeu” (*1Cor 3,22-23*). Aceste cuvinte nu se vor împlini pe deplin decât la sfârșitul timpurilor, deoarece și noi suntem în așteptarea deplinei libertăți rezervate în viitor. În împărăția eternă, formele de slujire nu vor mai exista, doar iubirea care le animă va subzista.

⁴⁵ Cf. Gérard PHILIPS, *La Chiesa e il suo mistero*, pp. 372-373.

⁴⁶ Cf. *CL*, nr. 14.

⁴⁷ Cf. Gérard PHILIPS, *La Chiesa e il suo mistero*, p. 374.

⁴⁸ Cf. Luise SCHOTTROFF, „Esperienze de liberazione”, pp. 126-127.

CAP. III: REGALITATEA BISERICII

Laicii își împlinesc funcția lor regală și într-un alt mod: prin a face să pătrundă spiritul lui Cristos în lume. Aceasta e una dintre datoriile lor principale. Omul, în acest univers, se îndreaptă spre o stare existențială mai bună și spre un scop supra-terestru: realitatea pământească îl ajută și trebuie, așadar, să conțină această finalitate ultimă în structura sa internă⁴⁹. De aceea, laicii sunt chemați să animeze și să perfecționeze ordinea realităților temporale cu spiritul evanghelic și astfel să dea mărturie despre Cristos, după cum învață Conciliul al II-lea din Vatican:

Chemarea specifică a laicilor este să caute împărăția lui Dumnezeu ocupându-se de cele vremelnice și orânduindu-le după voința lui Dumnezeu. Ei trăiesc în mijlocul lumii, angrenați în toate îndatoririle și activitățile din lume și în condițiile obișnuite ale vieții familiale și sociale din care le este țesută existența. Acolo sunt chemați de Dumnezeu pentru ca, îndeplinindu-și menirea proprie, călăuziți de spiritul evangheliei, să contribuie din lăuntru, ca o plămădă, la sfințirea lumii și să-l arate astfel celorlalți pe Cristos, mai ales prin mărturia vieții lor, prin iradierea credinței, speranței și iubirii lor. Ei sunt, așadar, aceia care au în mod deosebit datoria să lumineze și să orânduiască toate realitățile vremelnice, în care sunt puternic implicați, în așa fel încât ele să fie neconținut realizate în spiritul lui Cristos, să crească și să fie spre lauda Creatorului și Răscumpărătorului⁵⁰.

Laicii trebuie să învețe să fie *Cristos* în structurile normale ale societății acolo unde se află familiile lor, la locul lor de muncă, în cercul de prieteni și de distracție. Orice laic, oricine ar fi el, trebuie să fie *sacramentul lui Cristos* în lume, să se insereze în toate realitățile lumii pentru a fi un fel de ferment în toate sectoarele vieții civile⁵¹.

În virtutea funcției lor regale, laicii trebuie să lucreze pentru a face ca această lume să fie mai receptivă la sămânța evangheliei și să transforme lumea în ogorul Domnului⁵². Munca lor trebuie să fie mereu orientată spre transformarea corpului social uman în „trupul lui Cristos”⁵³.

Pentru a realiza acest lucru trebuie să se facă mereu distincție între câmpul religios și planul temporal. Nici un act uman de pe acest pământ nu se sustrage puterii lui Dumnezeu,

⁴⁹ Cf. Gérard PHILIPS, *La Chiesa e il suo mistero*, p. 377.

⁵⁰ *LG*, nr. 31.

⁵¹ Cf. Alois BIȘOC, „Parohia – comunitate cu laici responsabili și activi”, în *Creștinii laici. Identitate și misiune*, Sapientia, Iași 2001, p. 58.

⁵² Cf. Gérard PHILIPS, *La Chiesa e il suo mistero*, p. 377.

⁵³ Cf. Battista MONDIN, *Le nuove ecclesiology*, p. 293.

CAP. III: REGALITATEA BISERICII

iar la sfârșitul vieții fiecare om trebuie să dea cont de acțiunile sale în fața supremului judecător. Biserica nu-și exercită autoritatea asupra terenului temporal, fără să țină cont de valorile morale. Biserica furnizează creștinilor directive inspirate din normele morale care nu sunt pure iluzii dar care susțin în schimb viața umană pe pământ, ce e călcată în picioare.

Trebuie făcută apoi o diferențiere între „caracterul laic” bisericesc și cel statal. Statul trebuie să se ocupe de sfera temporală și pentru aceasta dispune de principii proprii; în acest cadru trebuie să i se recunoască autonomia. Conciliul al II-lea din Vatican nu folosește acest termen deoarece „caracterul laic” al statului este în opoziție cu concepția religioasă a acestei denumiri. Dacă societatea își ghidează dreptul de edificare fără să țină cont de convingerile religioase ale cetățenilor, promovează un sistem ce ar putea fi calificat anticlerical, sau de ce nu, antireligios. Acest lucru distruge dreptul și libertatea persoanei umane. Între Biserică și stat trebuie să existe întotdeauna o distincție și o armonie. Această soluție se numește separarea Bisericii de stat, acceptată ca și garanție a libertății⁵⁴.

Instaurarea domniei lui Dumnezeu corespunde cu seriozitate și profunzime deciziei umane de a lăsa să acționeze puterea lui Dumnezeu în lume și în istorie. Dar acolo unde, prin intermediul întâlnirii cu Cristos, raportul dintre Dumnezeu și om este însănătoșit, întregul om, întreaga societate se schimbă, capătă adevărata sa orientare. Principiul după care trebuie să se ghideze atât Biserica, cât și societatea este următorul: înainte de toate să se caute împărăția lui Dumnezeu și toate celelalte se vor adăuga (cf. *Mt* 6,33). Văzută în această perspectivă domnia lui Dumnezeu înseamnă în primul rând o apropiere de Dumnezeu. Această comuniune cu Dumnezeu, această regalitate a creștinilor mediată de Cristos se realizează doar în cadrul Bisericii⁵⁵. Mai mult decât atât, laicii trebuie să învețe să fie *Biserică* oriunde s-ar afla, trebuie să aibă conștiința clară nu numai despre faptul că aparțin Bisericii, dar că sunt Biserică, mai concret comunitatea credincioșilor de pe pământ, uniți sub conducerea unicului Cap (Cristos), a papei și a episcopilor uniți cu el. Laicii sunt Biserică⁵⁶. Iar Biserica răspândește împărăția lui Dumnezeu, domnia lui

⁵⁴ Cf. Gérard PHILIPS, *La Chiesa e il suo mistero*, pp. 378-379.

⁵⁵ Cf. Siegfried WIEDENHOFER, *La Chiesa*, p. 70.

⁵⁶ Cf. Alois BIȘOC, *Parohia – comunitate cu laici responsabili și activi*”, p. 58.

Dumnezeu pe tot pământul. Iar pentru a putea răspândi această împărăție a lui Dumnezeu creștinul trebuie să aibă în vedere următorul lucru:

Cristos trebuie să domnească asupra minților noastre: trebuie să credem în adevărurile revelate și în învățăturile lui Cristos cu o supunere completă și cu o adeziune fermă și constantă. El trebuie să domnească în voințele noastre: trebuie să ne supunem legilor și poruncilor lui Dumnezeu. El trebuie să domnească asupra inimilor noastre: trebuie să sacrificăm afecțiunile noastre naturale și să-l iubim pe Dumnezeu mai presus de toate și să ne atașăm numai de el. El trebuie să domnească asupra trupului și membrilor noastre: trebuie să le folosim ca instrumente pentru sfințirea interioară a sufletelor noastre sau, pentru a folosi cuvintele sfântului Paul, «ca instrumente ale dreptății în slujba lui Dumnezeu» (*Rom 6,13*).⁵⁷

Concluzie

Cristos i-a făcut pe creștini părtași de regalitatea sa. „A fi rege” pentru creștin înseamnă a fi aproape de Cristos, a-și face proprie voința lui Cristos și a răspândi împărăția sa pe tot pământul. Aceasta e misiunea ierarhiei Bisericii și a creștinului-rege. E foarte greu de împlinit această misiune în zilele de astăzi când împărăția păcatului, împărățiile lumești încearcă să domine împărăția lui Dumnezeu. În același timp, riscurile pot apărea și din sincretismul pe care mulți creștini îl consideră a fi benefic pentru implementarea împărăției cerești. De un lucru trebuie să țină cont fiecare creștin: împărăția adusă pe pământ de Cristos nu este din această lume și în același timp ea nu își găsește plinătatea în sfera mundană, ci în *eshaton*. Prin urmare, creștinul este rege și trebuie să fie întotdeauna la înălțimea acestei regalități.

⁵⁷ Pp. PIUS al IX-lea, Scrisoarea enciclică *Quas primas*, nr. 33.

CONCLUZIE

La întrebarea pe care Pilat i-o adresează lui Isus, „Tu ești regele iudeilor?”, privind în perspectivă exclusiv umană, răspunsul este categoric: nu. Avem înaintea ochilor un Isus huiduit, un om falimentar, dezbrăcat de demnitatea sa și împovărat cu oprobiul public. Pe mantia stacojie de purpură strălucește ironia și dezamăgirea celor care nu pot privi dincolo de cruda aparență. Însă, acest Isus, privit din perspectiva credinței și în lumina învierii, se manifestă plenar ca rege, îmbrăcat în glorie. Drumul suferinței sale este unul ascendent, „din slavă în slavă”. Regalitatea sa nu este din această lume, ci o primește de la Tatăl pe care îl glorifică și de care este glorificat. Moartea victorioasă și învierea glorioasă a lui Isus răstoarnă semnele osândirii sale în manifestări strălucitoare ale regalității sale: purpura îi dezvăluie demnitatea, coroana de spini devine semnul iubirii ce se jertfește, crucea este un tron, iar inscripția de la capul lui Isus nu este deloc hazardată. Luciditatea cu care Isus își recunoaște regalitatea în fața lui Pilat sugerează conștiința clară a răsturnării ce va veni o dată cu învierea sa. Regalitatea sa se manifestă astfel ca omniștiință și suferința ca atotputernicie în iubire.

Această dimensiune a regalității înțelese ca iubire, caritate, are consecințe imense pe plan social. Toți cei botezați, chiar și laici – și poate că ei cu un titlu special, fiind părtași la regalitatea lui Cristos al cărui nume îl poartă – sunt chemați ca în societatea în care trăiesc să împărtășească valorile creștine ale carității și dreptății. Această misiune primită la Botez îi însoțește în orice moment al vieții, *adhaeret ossibus*, și devine stringentă mai ales în contextele de sărăcie și nedreptate socială. Creștinii, în aceste situații, își pot arăta apartenența lor la regalitatea lui Cristos practicând caritatea pe care Regele lor a practicat-o, având aceeași atitudine de slujire și umilință și dovedindu-se ca adevărați luminători în lume și în societate.

De aceea, chiar și pe plan social, regalitatea lui Isus nu trebuie să o înțelegem ca o regalitate omenească, în cadrul căreia un monarh are puterea absolută asupra supușilor săi,

CONCLUZIE

ci ca o regalitate cu o conotație spirituală și teologică. Este o regalitate ce nu dorește să intre în contrast sau competiție cu regalitățile pământești. Împărățiile pământești pot vedea în împărăția lui Dumnezeu o adevărată contracandidată, cu toate că ea nu are în vedere asemenea obiective. Ea a fost și va fi întotdeauna amenințată de asemenea opoziții. Lucrul acesta l-am observat în viața lui Isus care a fost considerat ca un adevărat opozant pentru împărățiile din timpul său atât statale cât și religioase. Același lucru se întâmplă și astăzi.

Sunt mulți aceia care luptă pentru a distruge domnia lui Dumnezeu pe pământ, o domnie care aduce libertate persoanei umane și în același timp o conduce spre împlinire. Cei care se împotrivesc împărăției lui Dumnezeu de cele mai multe ori nu cunosc în ce constă această domnie, așa cum s-a întâmplat cu Pilat care se împotrivea regelui Cristos fără să cunoască adevărata sa identitate și regalitatea sa. De cele mai multe ori avem impresia că împărăția lui Dumnezeu va fi înfrântă, se va sfârși deoarece cei care luptă împotriva ei se dovedesc a fi mult mai puternici. Dar nu este așa; regele Cristos aflat în fața lui Pilat părea a fi cel mai slab rege, fără nici un supus, fără putere; cu toate acestea el s-a dovedit a fi cel mai puternic rege, pentru că nici un rege nu a mai reușit până acum să lupte împotriva celei mai mari împărății și anume aceea a păcatului și să o învingă. Cristos a reușit acest lucru și a triumfat, învingând și cel mai mare dușman al omului, moartea. Ce rege a mai reușit să învie din morți?

La o astfel de regalitate, așadar, ne-a făcut și pe noi părtași Isus. Și mai mult, ne-a dăruit puterea sa pentru a putea învinge împărăția păcatului. Creștinii continuă în lume lupta împotriva forțelor întunericului sub orice formă s-ar manifesta acesta: nedreptate socială, mizerie, ură, război, terorism. Reușita în această luptă ce are atâtea implicații sociale se datorează nu forțelor lor proprii, ci împărtășirii lor cu regalitatea victorioasă a lui Cristos, Regele.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIA, Sapientia, Iași 2016.

1. Documente magisteriale

CATEHISMUL BISERICII CATOLICE, EARCB, București 1993.

CONCILIUL AL II-LEA DIN VATICAN, Constituția dogmatică despre Biserică *Lumen gentium* (21 noiembrie 1964), EARCB, București 2000.

——— Constituția pastorală privind Biserica în lumea contemporană *Gaudium et spes* (7 decembrie 1965), EARCB, București 2000.

——— Decret despre apostolatul laicilor *Apostolicam actuositatem* (18 noiembrie 1965), EARCB, București 2000.

CONSILIUL PONTIFICAL PENTRU DREPTATE ȘI PACE, *Compendiu de doctrină socială a Bisericii*, Sapientia, Iași 2007.

PP. IOAN PAUL AL II-LEA, Exortația apostolică *Christifideles laici* (30 decembrie 1988), Presa Bună, Iași 2002.

Pp. LEON AL XIII-LEA, Scrisoarea enciclică *Annum sacrum*. Text preluat de pe http://w2.vatican.va/content/leo-xiii/en/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_25051899_annum-sacrum.html.

Pp. PIUS AL XI-LEA, Scrisoarea enciclică *Quas Primas*. Text preluat de pe http://w2.vatican.va/content/pius-xi/en/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_11121925_quas-primas.html.

2. Cărți și articole

BIȘOC Alois, „Parohia – comunitate cu laici responsabili și activi”, în *Creștinii laici. Identitate și misiune*, Sapientia, Iași 2001, pp. 45-70.

——— *Sacramentele. Semnele credinței și ale harului*, Sapientia, Iași 2001.

BIBLIOGRAFIE

- BROWN Raymond E. – Joseph A. FITZMYER – Roland E. MURPHY, *Introdúcere și comentariu la Sfânta Scriptură*, VIII, Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș 2007.
- BROWN Raymond E., *Giovanni*, Cittadella, Assisi 1979.
- van den BUSSCHE Henry, *Giovanni*, Cittadella Editrice, Assisi.
- CAZELLES Henri, „Royaoute”, în *Dictionnaire de la Bible-Supplement*, X, Letouzey & Ané, Paris 1969, pp. 1056-1106.
- CIUBA Edward Joseph, „Kingship in the Ancient Near East”, în *New catholic enciclopedia*, VIII, New York 1967, pp. 198-200.
- DIANICH Severino– Serena NOCETI, *Trattato sulla Chiesa*, Queriniana, Brescia 2005.
- ESPEJA Jesús, *L'Église, mémoire et prophétie*, Les Éditions du Cerf, Paris 1987.
- FABRIS Rinaldo, *Giovanni*, Borla, Roma 1992.
- *Introduzione generale alla Bibbia*, Elle Di Ci, Torino 1994.
- FARCAȘ Lucian, „Dumnezeu este dragoste și dreptate”, în *Dialog Teologic*, nr. 3, 1999, pp. 66-75.
- FEINER Johannes – Magnus LÖHRER, *Mysterium Salutis*, V, Queriniana, Brescia 1971.
- FERENȚ Eduard, *Isus Cristos, Cuvântul lui Dumnezeu întrupat pentru mântuirea omului*, Sapientia, Iași 2004.
- FLAVIUS Joseph, *Antichități Iudaice*, I, Hasefer, București 1999.
- FONTELLE Marc-Antoine, *Construire la civilisation de l'Amour. Synthèse de la doctrine sociale de l'Eglise*, Pierre Téqui, Paris 1997.
- GEORGE Augustin, „Sacerdozio”, în *Dizionario di Teologia Biblica*, Marietti, Casale Monferrato 1976, pp. 1114-1124.
- GIRLANDA Antonio, *Antico Testamento*, Paoline, Milano 1992.
- GRELOT Pierre, „Re”, în *Dizionario di Teologia Biblica*, Casale Monferrato 1976, pp. 1031-1040.
- IGNACE de la Potterie, *La Passione di Gesù*, Roma 1988.
- KILMARTIN Edward, „Il diritto del laicato nella elezione del vescovo”, în *Concilium. Rivista internazionale di teologia*, nr. 7, 1980, pp. 80-88.
- KONGAR Yves, *Un popolo messianico*, Queriniana, Brescia 1976.
- MAGGIONI Bruno, *Sfintele Evanghelii*, Paoline, București 1998.

BIBLIOGRAFIE

- MATEOS Juan – Juan BARRETO, ed., *Il vangelo di Giovanni, Cittadella*, Assisi 1982.
- MAZZINGHI Luca, *Storia di Israele*, Piemme, Casale Monferrato 1991.
- MCKENZIE John Lawrence, „Giudizio”, în *Dizionario Biblico*, Cittadella Editrice, Assisi 1978, pp. 441-442.
- „Giusto, Giustizia, Giustificazione”, în *Dizionario Biblico*, Cittadella Editrice, Assisi 1978, pp. 449-454.
- „Legge”, în *Dizionario Biblico*, Cittadella Editrice, Assisi 1978, pp. 537-544.
- „Re, Regalită”, în *Dizionario Biblico*, Cittadella Editrice, Assisi 1978, pp. 793-801.
- *Teologia dell'Antico Testamento*, Queriniana, Brescia 1978.
- MONDIN Battista, *Le nuove ecclesiologie*, Paoline, Roma 1980.
- MÜLLER Alexander, „Autorità e ubbidienza nella Chiesa”, în *Concilium. Rivista internazionale di teologia*, nr. 3, 1966, pp. 51-69.
- NOTH Martin, *Storia d'Israele*, Paidea Editrice, Brescia 1975.
- PANIZZOLO Sandro – Erio Castellucci, *Noi Chiesa*, Paoline, Roma 1989.
- PEHLKE Helmuth, „Re, Regalită”, în *Grande enciclopedia illustrata della Bibbia*, III, Piemme, Torino 1997, pp. 185-187.
- PHILIPS Gérard, *La Chiesa e il suo mistero*, Jaca Book, Milano 1975.
- POWER David, „In spirito, mente e corpo”, în *Concilium. Rivista internazionale di teologia*, nr. 3, 1996, pp. 139-146.
- RAHNER Karl, *Sacramentum mundi*, II, Ed. Morcelliana, Brescia 1974.
- REGINA G., „Il Regno di Dio nella spiritualità della Chiesa”, în *Somma del Cristianesimo*, Edizione Paoline, Roma 1958, pp. 919-924.
- RIEDLINGER H., „La regalità cosmica di Cristo”, în *Concilium. Rivista internazionale di teologia*, nr. 1, 1966, pp. 125-149.
- ROSSANO Piero – Gianfranco RAVASI – Antonio GIRLANDA – Mario CIMOSA, „Messianismo”, în *Nuovo Dizionario di Teologia Biblica*, Paoline, Milano 1989.
- ROSSETTO G., „La tensione del Regno. Tappe di un cammino”, în *Rivista biblica*, nr. 3, 1995, pp. 391-428.

BIBLIOGRAFIE

- ROUSSEAU Olivier, „La regalità di Cristo: sviluppo dell’idea nella teologia”, în *Concilium. Rivista internazionale di teologia*, nr. 1, 1966, pp. 150-165.
- SCHÖKEL Luis Alonso – José Luis Sicre DIAZ, *I Profeti*, Borla, Roma 1984.
- SCHOTTROFF Luise, „Esperienze de liberazione”, în *Concilium. Rivista internazionale di teologia*, nr. 2, 1984, pp. 120-132.
- SESBOÛE Bernard, *A crede*, Sapientia, Iași 2011.
- SORGE Bartolomeo, *Introdúcere în doctrina socială a Bisericii*, Sapientia, Iași 2010.
- SPIAZZI Raimondo, *Teologia Cattolica*, Edizioni vivere in, I/2, Roma 1984.
- SZIKSZAI S., „King, Kingship”, în *The Interpreter’s Dictionary of the Bible*, II, Abingdon Press, Nashville 1962, pp. 11-17.
- TILLARD Jean-Marie, *Chiesa di Chiese. L’ecclesiologia di comunione*, Queriniana, Brescia 1989.
- TOMA de Aquino, *Summa Theologica*. Textele sunt preluat de pe <http://www.sacred-texts.com/chr/aquinas/summa/>.
- VANNI Ugo, *Vangelo secondo Giovanni*, Roma 1974.
- WERBICK Jürgen, *La Chiesa. Un progetto ecclesiologico per lo studio e per la prassi*, Queriniana, Brescia 1998.
- WIEDENHOFER Siegfried, *La Chiesa*, San Paolo, Torino 1994.